

Møte torsdag den 29. mai 2008 kl. 10

President: Carl I. Hagen

Dagsorden (nr. 86):

1. Innstilling fra utenrikskomiteen om På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken (Innst. S. nr. 233 (2007-2008), jf. St.meld. nr. 11 (2007-2008))
2. Interpellasjon fra representanten Dagfinn Høybråten til miljø- og utviklingsministeren:

«Verdensbanken slår nå alarm og varsler at 100 millioner mennesker i fattige u-land trues av tiltakene fattigdom og sult. Dette kan også slå ut i alvorlig sosial uro og konflikt. De rike lands klimagassutslipp medvirker til en global oppvarming som gir tørke og sviktende matproduksjon i mange land. Skyhøye oljepriser, som Norge tjener stort på, medvirker til at store landområder tas ut av matproduksjon for i stedet å produsere biodiesel. Ofrene er både fattige småbønder i tørkerammede land og urbane slumboere. De har ikke nok penger til å unngå sult når avlingene tørker bort og matvareprisene stiger. Norge kan derimot tjene mange titalls milliarder ekstra på at oljeprisene er høyere enn forutsatt. De hardest rammede u-landene har i denne situasjonen akutt behov for bistand til økt matproduksjon og matvaresikkerhet.

Vil Regjeringen komme med ekstraordinære tiltak for å hindre sultkatastrofe blant verdens fattige?»
3. Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 25/2008 av 14. mars 2008 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EF) nr. 1907/2006 om registrering, vurdering, godkjenning og restriksjoner av kjemikalier (REACH) og etablering av et europeisk kjemikaliebyrå (ECHA), samt direktiv 2006/121/EF om regelverk for kjemikalier (Innst. S. nr. 246 (2007-2008), jf. St.prp. nr. 49 (2007-2008))
4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen, Åge Starheim, Ib Thomsen og Jørund Rytman om endringer i kommunevalgordningen (Innst. S. nr. 241 (2007-2008), jf. Dokument nr. 8:50 (2007-2008))
5. Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om pensjonar frå statskassa (Innst. S. nr. 212 (2007-2008), jf. St.prp. nr. 52 (2007-2008))
6. Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om endring i statsbudsjettet 2008 - Nytt operahus (Innst. S. nr. 238 (2007-2008), jf. St.prp. nr. 53 (2007-2008))
7. Referat

Presidenten: Representanten Lise Christoffersen, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Valg av settepresident

Presidenten: Presidenten vil foreslå at det velges en settepresident for Stortingets møter i dag og i morgen – og anser det som vedtatt.

Presidenten vil foreslå Solveig Horne. – Andre forslag foreligger ikke, og Solveig Horne anses enstemmig valgt som settepresident for dagens og morgendagens møter.

Representanten Ulf Leirstein vil fremsette et representantforslag.

Ulf Leirstein (FrP) [10:01:20]: Jeg vil på vegne av representantene Gjermund Hagesæter, Ketil Solvik-Olsen og meg selv fremme et representantforslag om gjennomgang av skattemessige avskrivningssatser.

Presidenten: Representanten Torbjørn Hansen vil fremsette et representantforslag.

Torbjørn Hansen (H) [10:01:48]: Jeg vil på vegne av representantene Elisabeth Røbekk Nørve, Bent Høie, Peter Skovholt Gitmark, André Oktay Dahl og meg selv fremme et forslag om et styrket tilsyn med offentlige anskaffelser.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:02:14]

Innstilling fra utenrikskomiteen om På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken (Innst. S. nr. 233 (2007-2008), jf. St.meld. nr. 11 (2007-2008))

Ågot Valle (SV) [10:03:18] (ordfører for saken): For oss som er opptatt av at likestilling og kvinners rettigheter skal ha sin plass på alle politikkområder, og like fullt at vi skal ha kvinnerettede tiltak, er dette en stor dag.

Jeg vil takke komiteen for et godt samarbeid. På de aller fleste punktene er komiteen enstemmig, og det lover godt for det videre arbeidet på dette viktige området. Komitemedlemmene har vist stort engasjement, så dersom jeg, mot formodning, ikke skulle få tid til å redegjøre for hele innstillinga, er jeg sikker på at andre fyller ut.

Jeg vil takke statsråden og Regjeringa, som har lagt fram meldinga. Det er grunn til å være stolt i dag, fordi vi behandler en melding som er den første i sitt slag i verden, etter det vi vet.

Ikke minst vil jeg takke alle organisasjonene, som har stor kompetanse, og som har utfordret, gitt innspill, stilt de kloke spørsmålene og bidratt til at komiteen ikke bare bekrefter Regjeringas politikk på dette området, men drar politikken videre.

Kvinne- og kvinnerettsorganisasjoner verden over har stor kompetanse som vi må lytte til skal vi komme videre. Dette er starten på at likestillinga skal tas på alvor, ikke bare i utviklingspolitikken, men også i utenrikspolitikken.

Jobben er ikke gjort, jobben skal gjøres. Kvinneperspektivet må med når også andre stortingsmeldinger skal utformes, f.eks. i stortingsmeldinga om bedrifters samfunnsansvar og i den utviklingsmeldinga som kommer neste år. For det er ingen automatikk i at kvinneperspektivet blir tatt med.

Jeg vil nevne Sudan-konferansen som fant sted her for en stund siden. En oppdaget plutselig at ingen kvinner var invitert til den viktige konferansen. Heldigvis oppdaget departementet det og fikk invitert kvinner fra Sudan. Ikke nok med at de ikke var invitert på forhånd, men de måtte kjempe seg til plass på konferansen. Det viser at her må kvinner verden over kjempe ikke bare mot reaksjonære regimer, men dels også mot at sikkerhetsrådsresolusjonen om kvinner, fred og sikkerhet i mange land fremdeles er på honnørordstadiet.

Vi vet at kampen for kvinners rettigheter ikke hadde hatt framskritt uten pionerene, de modige som gikk foran. Jeg vil fortelle om noen modige og tøffe kvinner som jeg har møtt.

Den første er Marguerite Barankitse fra Burundi. I den verste borgerkrigen tok hun hånd om 150 hutu- og tutsi-barn. Hutsibarn kalte hun dem. Hun følte at hun måtte vise at det gikk an for dem å leve sammen, for det hadde hun trua på. Hun beskrev hvordan unge gutter, tent av narkotika og andre stoffer, ble brukt i borgerkrigen for at menn skulle ha makt, men også hvordan kvinnene er Afrikas håp. Nå leder hun organisasjonen Maison Shalom. Hun driver et hus for foreldreløse og tidligere barnesoldater og gir dem jobb og skolegang.

Den andre er Koso-Thomas, legen fra Sierra Leone som jeg møtte på FNs kvinnekongress i 2000. I årevis har hun stått i kampen mot kjønnslemlestelse. Hun har hjulpet afrikanske kvinner til å overvinne skamfølelse og avmakt i forhold til dette grove overgrepet. Hun har fått mange afrikanske kvinner til å stå uredde fram som organisatorer i dette arbeidet.

Det tredje jeg vil vise til, er kvinnene i landsbyen i Bangladesh som jeg møtte på en komiterteise. De hadde allmøte på torget og snakket kraftfullt om kampen mot vold mot kvinnene. Til slutt gikk de til borgermesteren for å si fra.

Det er disse endringsaktørene, kvinner på grasrota, som ikke finner seg i undertrykkende patriarkalske og reaksjonære strukturer, og som vil ha makt over eget liv og egen kropp, som taler tydelig, ofte med fare for sitt eget liv, vi skal støtte og synliggjøre. For dette arbeidet dreier seg ikke om veldedighet. Det dreier seg om å flytte makt. Gjennom vårt arbeid skal vi ikke bare være en stemme for de stemmeløse. Vi skal kjempe for en stemme til de stemmeløse. Det betyr bl.a. støtte til kvinners egenorganisering og mobilisering på grasrotnivå, støtte til involvering av det sivile samfunnet, inkludert kvinneorganisasjonene i f.eks. arbeidet med programmet «Olje for utvikling», i samarbeidslandenes fattigdomsprosesser med Verdensbanken. Vi må støtte at de blir med når beslutninger tas opp, for det er ingen automatikk at de er til stede der makt utøves og beslutninger tas.

Kvinnefrigjøring og likestilling er et rettighetsmål i seg

sjøl, men det er også nødvendig for å nå andre utviklingspolitiske mål. FN og store deler av det internasjonale samfunnet har erkjent at dersom en skal få bukt med fattigdommen i verden og skape forutsetninger for å gi flere et verdig og bedre liv, slik det er nedfelt i tusenårsmålene, må kvinners rettigheter og levekår styrkes og bedres.

Kvinnens ressurser og kompetanse må tas i bruk. Politikken må utvikles med kvinnebrillene på. 80 pst. av verdens fattige er kvinner og deres barn. Mellom 80 og 90 pst. av de fattigste familiene har kvinnelige eneforsørgere. Derfor må hele det internasjonale samfunnet mobiliseres for kvinners rettigheter og sentrale kvinnekrev slik de ble kjempet fram og slik de er nedfelt både i Kvinnekonvensjonen, i Beijing-plattformen og sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.

Kvinnens likestilling har vært en målsetting i flere år. Innsatsen er evaluert av NIBR på vegne av NORAD. Evalueringen viser at dette området er fullt av unnlattessyn-der, hvem det enn er som har sittet med regjeringsmakta. Meldinga er et svar på denne kritikken, og noe av svaret er: ja, kvinneperspektivet må integreres på alle politikkfelt, men samtidig må det satses på kvinnespesifikke tiltak som f.eks. kvinnebevilgningen. Men dette tosporet krever pådrivere med kompetanse og en betydelig kompetanseheving for alle parter i utviklingssamarbeidet. Arbeidet må forankres både på ledelsesnivå, i departementet, på ambassadene og i NORAD.

Komiteen sier at det er viktig med forskning på feltet, inkludert studier av kvinners situasjon og maktforhold mellom kvinner og menn i samarbeidsland. Komiteen er opptatt av at det må stilles klare mål og fremmes målbare tiltak. Flertallet ber derfor Regjeringa om å vurdere kvotering som et virkemiddel. Og jeg vil føye til at vi må ha likestillingsbudsjettering, dvs. en kjønnsobservasjon av bistandspengene. Det trengs for å vite om ressursene faktisk fører til likestilling.

På FNs 52. kvinnekommisjonsmøte i februar var det sivile samfunnet veldig klar på behovet for at FN får en sterk og slagkraftig enhet for kvinnespørsmål og likestilling. Vi vet at Norge har vært tydelig på dette, først i FNs høynivåpanel, så på kommisjonsmøter. Vi vet at det er motstand, men det gjelder å arbeide videre med dette. På kvinnekommisjonsmøtet kom det også klare meldinger om at arbeidet for likestilling er underfinansiert. Sentrale rapporter viser det. Derfor må Norge være ambassadør for finansiering og kvinners rettigheter på oppfølgingsmøtene etter «Monterrey-konsensusen» i 2002 og Paris-erklæringen om bistandseffektivitet og nasjonalt eierskap. Begge møtene skal som kjent foregå i år, og jeg vil gjerne høre hvordan statsråden vurderer hvordan han vil fremme kvinners rettigheter og likestilling på disse møtene også – løfte opp dette perspektivet.

Komiteen er opptatt av at den kompetansen vi vet finnes i mange kvinneorganisasjoner, bl.a. i paraplyorganisasjonen FOKUS, og også i andre organisasjoner, må styrkes. Særlig uthever vi hvilken ressurs minoritetskvinnene i Norge kan være i utviklingsarbeidet, men det betyr at de må få komme til. Her er vi kommet for kort både i handling og tenking.

Så framhever vi betydningen av å ta et tak for urfolkskvinner og funksjonshemmede kvinner. Begge er grupper som er dobbelt diskriminerte, har mindre tilgang til arbeid, utdanning og helsetilbud, og som mer enn andre grupper blir utsatt for vold og trakassering.

Meldinga og innstillinga har oppmerksomheten på lesbiske, homofile, bifile og transkjønnes rettigheter i utviklingsarbeidet, grupper som definitivt henger igjen i et rettighets- og utviklingsperspektiv. Regjeringa har vært tydelig på disse rettigheter, bl.a. har den vært tydelig på avkriminalisering av homofili. Komiteen ber Regjeringa om fortsatt å være tydelig. På en av reflekskonferansene som Utenriksdepartementet arrangerte, var dette et tema, og jeg må si det gjorde inntrykk å høre hva lesbiske talskvinner i Afrika utsetter seg for. Derfor er det viktig å støtte og beskytte disse modige menneskerettighetsaktivistene, og å bringe stemmene inn i internasjonale fora. Så er det viktig å understreke at arbeidet for å styrke disse gruppenes rettigheter ikke må avgrenses til et spørsmål om seksuelle og reproduktive rettigheter, men at arbeidet også må omfatte rettigheter til politisk og økonomisk deltakelse, rett til utdanning og retten til et liv fritt for vold og kjønnsbasert forfølgelse.

Komiteen mener på bakgrunn av dette at det må føres en offensiv politikk langs sju hovedakser.

For det første: Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.

Jeg har tidligere poengtert betydningen av å støtte kvinners egenorganisering og arbeidet på grasrota, men det trengs også sterke talspersoner på flere arenaer i beslutningsprosessen, også på høyeste nivå.

I flere land har det skjedd endringer til det bedre, som i Rwanda, det landet som har flest kvinnelige parlamanterikere. Det var viktig at Ellen Johnson-Sirleaf, en av forfatterne av den utrolig viktige rapporten om kvinner, krig og sikkerhet, en viktig rapport i arbeidet med 1325-resolusjonen om kvinner, fred og sikkerhet, ble valgt til president i det krigsherjede Liberia. Det var ingen selvfølge at hun skulle bli valgt, men det skjedde etter en mobilisering av kvinnelige velgere. De må fortsatt ha håpet i behold. Derfor må Norge fortsette å arbeide for likestilling i svake stater, arbeide for at kvinner blir representert på et høyt nivå, slik vi forpliktet oss til på FNs 52. kvinnekongress. Og vi må støtte dem som tør utfordre fundamentalistiske krefter, som den kvinnelige afghanske parlamanterikeren Malalai Joya og de som redefinerer dogmer, som f.eks. islamske kvinneaktivister og kvinnelige teologer.

For det andre: Kvinner skal delta på like vilkår i den økonomiske politikken. Vi vet hvor mye økonomisk uavhengighet har hatt å si for kvinner i Norge. Det samme vil gjelde i utviklingsland, der mange kvinner jobber i uformell sektor, med elendig lønn og uten kontrakter og sosiale rettigheter. Norge støtter arbeidet for anstendig arbeid. Det er også viktig å sikre tilgangen til smålån og andre finansielle tjenester for å støtte kvinners entreprenørskap. På kvinnekongressen i februar var meldinga klar: Kvinner må få tilgang til pengene i de store Multi-Donor Trust Funds. I overgangsfaser etter krig og konflikter er det spesielt viktig at kvinner får tilgang til de store pengene som

verdenssamfunnet stiller opp med gjennom disse fondene. Kvinners rett til eiendom – også den kollektive retten – og til arv, i handelspolitikken og i programmer som «Olje for utvikling» må styrkes.

For det tredje: Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning. Utdanning er og blir et prioritert område i utviklingspolitikken. Det er bra at denne meldinga har et livsløpsperspektiv. Kvinnekongressjonen gjelder også for jenter. Det er særlig viktig på dette området, fordi det i mange land ikke er sjølsagt at jenter får begynne på, eller får fullføre, et utdanningsløp. Komiteen framhever betydningen av at utdanningstilbudet utformes slik at det fremmer likestilling og betydningen av høyere utdanning og fagutdanning, som kan sikre kvinner rett til å delta i samfunnet og bety noe.

For det fjerde: Kvinner skal ha rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet. En samlet komite er enig i at reproduktive og seksuelle rettigheter og helse er helt grunnleggende for kvinners rett til å delta i samfunnet. Det trengs det å jobbes hardt for – i en verden der mange tusen kvinner og jenter dør som følge av utrygge aborter, eller som følge av manglende tilgang til grunnleggende helsetjenester i forbindelse med svangerskap og fødsel. Jeg er stolt over at utviklingsministeren har løftet dette arbeidet opp på den internasjonale arenaen. Dette krever et langsiktig og systematisk arbeid, som må få enda større prioritet i f.eks. vårt arbeid i FNs kvinnekommisjon.

For det femte: Kvinner har krav på et liv uten vold. Vold, i form av enten vold i hjemmet, æresdrap, tvangsgifte eller menneskehandel, handler om menns kontroll over kvinner. Derfor fortjener FNs kampanje mot vold mot kvinner og det arbeidet som foregår i Europarådet, all støtte. Som en del av dette arbeidet har UNIFEM lansert en underskriftskampanje, og jeg oppfordrer her og nå Stortinget til å engasjere seg i den underskriftskampanjen.

For det sjette: Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeidet. Kvinner og barn er de største taperne i krig og konflikter. Men kvinner har også ressurser. Det er de som får hverdagslivet til å gå rundt under krig og konflikter, og det er de som vet hvordan en forsoningsprosess kan bli levedyktig. Sikkerhetsresolusjon 1325 var en milepæl, men – som jeg sa da jeg fortalte om hva som skjedde i forbindelse med Sudan-kongressen – det er langt igjen til det blir sjølsagt at kvinner automatisk har en rolle rundt forhandlingsbordet eller i prosessene etterpå. Derfor må dette arbeidet løftes opp. Norge har en handlingsplan som vi er stolt av, og vi må hjelpe andre land til det samme.

For det sjuende: Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser. Kvinner og deres barn er sårbare overfor klimaendringer og overfor kriser, men de har ofte størst kunnskap om lokale naturressurser, om matvaresikkerhet og om strategier for forebygging. Jeg vil løfte fram arbeidet for retten til vann som en menneskerettighet i dette perspektivet.

På denne gledens dag da det ser ut til at vi vil lykkes i arbeidet med å forby de verste klasevåpnene, vil jeg også framheve betydningen av at arbeidet med å fjerne landminer fortsetter.

Jeg aner at kvinnebevilgningen kan bli et tema. Jeg vil da fortelle her og nå at kvinnebevilgningen er gjenopprettet. Og jeg håper at vi kan fortsette å øke denne bevilgningen, som er utrolig viktig.

Så er det en glede å legge fram innstillinga og anbefale komiteens forslag til vedtak.

Solveig Horne hadde her overtatt presidentplassen.

Anette Trettebergstuen (A) [10:21:14]: Jeg er stolt over at kvinner og likestilling er Regjeringens hovedprioritet i utviklingspolitikken. Og jeg er veldig glad for at Regjeringen tør være en sterk og synlig aktør når det gjelder å fremme nettopp kvinners rettigheter og likestilling i alt utviklingsarbeid, både bilateralt og multilateralt.

Norge er, og må være, en uredd forkjemper for kvinners rettigheter og likestilling – og er, og må være, mot forfølgelse og diskriminering på grunnlag av kjønn, funksjonshemming og legning, også der hvor dette er kontroversielt og sensitivt. Som saksordføreren, Valle, sa i sitt innlegg, handler ikke denne meldingen bare om kvinner og kvinners rettigheter, men om kvinner og minoriteter i utviklingspolitikken. Det er det viktig å få fram. Og Norge er nettopp en uredd forkjemper for disse rettigheter. Det er rett og slett nødvendig – om vi skal klare å nå tusenårsmålene. Våre mål om økt utvikling, om fattigdomsreduksjon og om realisering av universelle menneskerettigheter kan bare nås gjennom en sterk fokusering på nettopp kvinner, minoriteter og likestilling.

Kvinnens rettigheter er menneskerettigheter, ikke en egen og underordnet kategori med rettigheter som kan komme i annen rekke. Derfor må vi ha kvinneperspektivet med oss i alt vi gjør, men vi må også fokusere på det gjennom egne strategier og satsinger.

Vi må satse på kvinner i utviklingspolitikken fordi fattigdommen har et kvinneansikt. Fattigdom er et større problem for kvinner enn for menn. 75 pst. av verdens fattigste er kvinner. Kvinner rammes også hardere. 90 pst. av dem som rammes av krig og konflikt, er den uskyldige sivilbefolkningen, det er kvinner og det er barn.

Kvinner rammes nå oftere av hiv/aids-epidemien enn menn, og kvinner mangler reproduktive rettigheter. Mange steder i verden er mye av mannens ære knyttet til kvinnens kropp, og det er et problem. Mangel på kontroll over egen kropp og egen seksualitet henger nettopp sammen med grunnleggende mangelfull respekt for kvinner. Det fører til spredning av hiv/aids, vold og overgrep, mangelfull omsorg ved fødsler og graviditet og mangelfull trygghet ved abort.

Reproduktiv helse og seksualitet er et veldig ladd tema, og veldig mange krefter internasjonalt jobber for å motvirke åpenhet rundt dette. Mange krefter jobber for å motvirke prevensjonsfremmende arbeid, forebygging av hiv/aids og trygge aborter. Flere i komiteen har dessverre opplevd å se at alliansen mellom USA og Vatikanet, sammen med enkelte islamske stater, blokkerer for framskritt når det gjelder kvinner og reproduktiv helse og seksualitet, f.eks. i FN-systemet. Det er en svært alvorlig utfordring. Det gjør også at verden trenger stater som Norge, som tør

der andre tier. Vi trenger de som taler for å avkriminalisere abort, vi trenger de som taler for å la kvinnen bestemme over egen kropp, og vi trenger de som aktivt jobber mot overgrep og vold mot kvinner.

Størsteparten av verdens analfabeter er kvinner. Kvinner har færre rettigheter enn menn, men samtidig har kvinner større arbeidsbyrde enn menn. Kvinnene har ofte ansvaret for den viktigste delen av husholdningen og matvareproduksjonen, for ikke å snakke om omsorgen for barn. Allikevel har kvinner færre formelle rettigheter enn menn – de har manglende eiendomsrett, de har manglende arverett, de er ikke økonomisk uavhengig eller likestilt, og de har ofte ikke rett til eller en reell mulighet til å ta jobb. Over store deler av verden har kvinner ikke stemmerett. Kvinner er underrepresentert på alle beslutningsnivåer verden over som følge av holdninger og tradisjonelle kjønnsroller. Det gjør at kvinner ikke har en reell mulighet til å delta, eller det er lovmessige barrierer som rett og slett forbyr kvinner å delta.

Kvinnens rett til utdanning er avgjørende og sentralt i kampen mot fattigdom, for å få kvinner til å delta og styrke sine rettigheter. Det at kvinner får utdanning, har også ringvirkninger. Når vi utdanner jenter, øker også sjansen for at barna deres blir utdannet. Når kvinner får skolegang og kunnskap om ernæring og helse, styrker det også barnas helse. Når kvinner får skolegang, føder de færre barn.

Utdanning er på mange måter veien ut av fattigdom for kvinnen. Det at kvinner får utdanning, betyr også økonomisk vekst for samfunnet de lever i. At kvinner ikke får utdanning, og at kvinner ikke får delta der beslutninger tas, er ikke bare diskriminerende overfor verdens kvinner, men det er også en brems for nettopp økonomisk utvikling i veldig mange utviklingsland.

Akkurat det med kvinners deltakelse i beslutningsprosesser er det mange dokumenter og resolusjoner som slår fast viktigheten av, men jeg vil spesielt nevne viktigheten av at vi tar et krafttak for å få verden til å følge opp FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325. FNs resolusjon om kvinner, fred og sikkerhet framhever nettopp viktigheten av at kvinner deltar på alle nivåer i konfliktthåndtering, fredsforhandlinger og gjenoppbygging i krigssoner. 1325 slår fast at kvinners deltakelse er en forutsetning for fred. Derfor er den så viktig. Dessverre er det ikke slik at kvinners deltakelse er en forutsetning i store deler av verden. Om kvinner deltar, marginaliseres ofte arbeidet deres, men hovedproblemet er at de ikke får delta.

Vi har veldig mange eksempler på at det nettopp er kvinner og kvinnegrupperingene som i mange tilfeller går foran. I Bosnia var det nettopp kvinnegrupper som var først ute med å møtes, på tross av etniske barrierer. De formulerte en plattform for hvordan landet skulle gå framover. I Israel og i de palestinske områdene samarbeider kvinneorganisasjoner over grensene – de etniske grensene, de religiøse grensene og de politiske grensene. De forsøker å se mulige løsninger på konfliktene. Det samme gjelder i veldig mange konfliktfylte områder, f.eks. i Afrika. I Irak kjemper kvinner mot religiøs ekstremisme og mot terrorisme. Vi har mange andre eksempler på at nettopp kvinner går i front. Problemet er bare at arbeidet deres usynlig-

gjøres og marginaliseres av de storpolitiske aktørene som nettopp domineres av menn.

Årsakene til at fattigdommen i stor grad har et kvinneansikt, er kvinners manglende rettigheter, det er mangel på makt og likestilling, det er mangel på rett til reprodutiv helse og det er mangel på utdanning, eiendom og produktive ressurser. Dette handler igjen om grunnleggende holdninger og samfunnsstrukturer. Det handler om å ansvarliggjøre menn og andre menns holdninger.

Vi må tørre å utfordre menn i maktposisjoner verden over til å ta ansvar for å fremme likestilling. Det må vi gjøre for kvinners egenverdi, men også om vi mener noe med å nå tusenårsmålene, og om vi mener noe med å skape vekst og utvikling i de fattigste delene av verden. Det skulle derfor bare mangle at Norge ikke prioriterer dette høyt i våre utviklingsstrategier – politisk, gjennom nettopp å tørre der andre tier, tale kvinners sak der andre lar være, og også økonomisk og konkret gjennom prioriteringer i utviklingsbistanden, som f.eks. kvinnebevilgningen. Jeg vil støtte det som saksordføreren, Ågot Valle, sa, at kvinnebevilgningen kommer til å bli stående urørt. Jeg håper også at vi kan øke den i tiden framover.

Øyvind Vaksdal (FrP) [10:29:46]: Regjeringen hevdet i stortingsmeldingen at kvinners rettigheter og likestilling er et av de viktigste innsatsområdene i utviklingspolitikken. Utenrikskomiteens behandling av meldingen viser at Stortinget deler dette syn, da innstillingen vi i dag behandler, er enstemmig på de aller fleste punkter, noe også saksordføreren, Ågot Valle, var inne på.

Bedring av kvinners stilling og rettigheter er ofte et langsiktig arbeid, fordi det bl.a. handler om endring av maktstrukturer og maktrelasjoner. Det er derfor viktig at myndighetene, sammen med det sivile samfunn, videreutvikler politikken på dette området, og vi ser fram til den kommende utviklingsmeldingen, der politikken på dette feltet kan utvikles videre.

Vi er tilfreds med at en enstemmig utenrikskomite i innstillingen slår fast at vurdering av resultater i bistanden vanskelig kan oppnås uten klare mål og målbare tiltak.

Siden FNs første kvinnekonferanse, i 1975, har det vært mange framskritt, spesielt med tanke på å få flere kvinner til å delta i beslutningsprosessen. Det er imidlertid fortsatt en lang vei å gå mange steder. Kvinnediskriminering, som hindrer kvinners deltakelse, er ofte begrunnet i kultur, tradisjon og religion. Fundamentalister og fundamentalistiske bevegelser truer kvinners rettigheter og likestilling. Jeg er svært tilfreds med at en enstemmig komite slår fast at man fra norsk side skal være tydelig og si fra der andre tier, og holde nasjonale myndigheter ansvarlige for rettighetskonvensjoner. Det er også viktig å støtte kvinner som gjennom egen organisering utfordrer patriarkalske maktstrukturer, noe som vi ser eksempler på fra bl.a. islamske kvinneaktivister.

Kvinnens deltakelse i den verdiskapende sektor er helt avgjørende i utviklingspolitikken, både for å sikre dem økonomisk uavhengighet og for å bekjempe fattigdommen. Tilgang på kapital gjennom mikrokreditter har vist seg å være et svært positivt bidrag til dette.

Utenrikskomiteens medlemmer fikk under et besøk i Angola sist høst på nært hold oppleve hvordan dette fungerer i praksis. Der fikk vi møte småbedriftseiere, både kvinner og menn, som stolt fortalte om sine prosjekter.

Det er også svært viktig at man gjennom de enkelte lands lovgivning får på plass både eiendomsrettigheter og bruksrettigheter for kvinner for å styrke deres muligheter for entreprenørskap. Mange steder er det nødvendig at man også innarbeider arverettigheter for kvinner i lovgivningen. Uten dette risikerer mange fattige kvinner i dag å stå på bar bakke uten muligheter til å forsørge seg og sine barn.

Næringsutvikling og handel er helt avgjørende for å bekjempe fattigdom. Småbedrifter med lokal forankring er mange steder viktige elementer i en framtidig næringsutvikling, og også her kan driftige kvinner spille en avgjørende rolle.

Utdanning av jenter er en annen og svært viktig forutsetning for å fjerne fattigdommen og må være et prioritert område både for utviklingsarbeidet og for innsatsen for å styrke kvinners rettigheter og likestilling.

Bekjempelse av vold mot kvinner må også være et prioritert område. Europarådets Wien-deklarasjon og FNs kampanje må derfor aktivt følges opp fra norsk side. Kjønnsbasert vold er et hinder for kvinners livsutfoldelse, realisering og deltakelse og må bekjempes. Kjønnsløstelse, drap på nyfødte jentebarn og æresdrap er totalt uakseptabelt og må motarbeides med aktiv handling både fra norsk side og fra verdenssamfunnets side.

Til slutt vil jeg understreke at kvinner i fattige land ikke automatisk må defineres inn i en offerrolle, selv om dette dessverre er tilfellet mange steder. Kvinner er i mange land en betydelig ressurs, som man ikke alle steder har vært klar over. Det må arbeides for en klarere bevisstgjøring av dette, i tillegg til at forholdene i langt sterkere grad må legges til rette for aktiv kvinnedeltakelse på alle plan i samfunnet. Dette er en viktig forutsetning for at det kan være mulig å lykkes med en politikk som kan bidra til en positiv utvikling i fattige land.

Finn Martin Vallersnes (H) [10:34:49]: Takk til saksordføreren, som har gjort et betydelig arbeid med temaet – med stort engasjement og stor innlevelse. Saksordføreren har også i sitt innlegg redegjort fylldig og omfattende for meldingen.

Omfanget og diversiteten av temaer som trekkes inn i meldingen, er ganske altomfattende og gjenspeiler på mange vis årsaken til at kvinners rettigheter og likestilling i utviklingsarbeidet tidligere generelt ble innbakt i såkalt «mainstreaming». Det var ikke godt nok. Nå er vi kommet lenger, og det er bra.

Det er gjort to hovedgrep som er vesentlige for at vi får en bedre behandling av disse temaene i tiden som kommer. Det første er at vi har fått et eget budsjettkapittel for temaet, og det er et uttrykk for en økt systematisk satsing. Det må riktignok oppfattes som noe pinlig at bevilgningen ble foreslått redusert i det reviderte nasjonalbudsjettet, som flere har vært innom, samtidig som vi behandler stortingsmeldingen. Den timingen var påfallende. Vi håper

det ikke er et uttrykk for hvor dypt prioriteringene egentlig sitter hos statsråden, men jeg forstår jo regjeringspartiene godt, som allerede nå bebuder at det vil de ikke være med på i vår behandling av revidert nasjonalbudsjett.

Det andre hovedgrepet som er gjort, er at vi har fått en egen melding. Det mener Høyre er positivt av flere grunner – for det første fordi disse problemstillingene settes høyt i fokus, og løsningene integreres bedre i ulike sammenhenger, og for det andre fordi et mer systematisk planlagt arbeid som tuftes på en debatt om stortingsmeldingen, også gir bedre mulighet for å definere resultatmål, legge opp til en evaluering og dokumentere måloppnåelse på en helt annen måte enn før. Derfor er vi noe forundret over at meldingen ikke er klarere i sine prioriteringer med nettopp utforming av resultatmål, mulige indikatorer og konkrete planer for evaluering av måloppnåelsen.

Som anført i en fellesmerknad fra opposisjonspartiene hadde en forventet bedre, ikke minst ettersom det også står i stortingsmeldingen at en har bak seg seks handlingsplaner og et posisjonsnotat som noe av grunnlaget for utarbeidelse av meldingen. Uten en slik tilnærming risikerer vi at det her blir mange velmente ord, mange store ord, og at det kan bli tomme ord. Og det er det vår oppgave å forhindre.

Høyre håper at ikke dette også er et uttrykk for statsrådets prioriteringer, men vi er spent på oppfølgingen, og vi imøteser en mer prioritert, resultatorientert tilnærming, f.eks. i høstens budsjettforslag.

Dagfinn Høybråten (KrF) [10:38:20]: Å styrke kvinners rettigheter og fremme likestilling er en viktig del av utviklingssamarbeidet. Det er viktig i seg selv, men det er også viktig for å bedre livssituasjonen for de fattigste og mest sårbare gruppene. Å styrke kvinnes posisjon generelt, og deres helse og utdanning spesielt, er en nøkkel til å oppnå resultater på et langt bredere felt. Med denne nøkkelen kan vi forbedre oppvekstvilkårene for barna og de unge, men også omsorgen for syke og eldre. La meg illustrere dette med noen eksempler.

Kvinner spiller ofte en nøkkelrolle i produksjonen av mat til eget bruk. Kvinnene spiller en nøkkelrolle i familiens matlaging og ernærings situasjon. Kvinnene og jentene må ofte gå lang veg for å hente både vann og brensel. Kvinnene spiller en nøkkelrolle når det gjelder oppdragelsen av barna. Ofte er det mødrene som hjelper barna med lekser i barneskolen. Kvinnene tar seg av mye av den hjemmebaserte omsorgen for syke og eldre.

Når kjønnsrollemønsteret gir kvinnene en slik nøkkelrolle på viktige velferdsområder, blir det strategisk avgjørende å nå kvinnene med utdanning, kunnskaper, helsetilbud og utvikling av rettigheter. Det er derfor mange gode grunner til å forbedre kvinnes rettigheter og livssituasjon. For det første: De har rett til likestilling og til å nyte godt av de grunnleggende menneskerettigheter på linje med menn. For det andre: Det er også strategisk viktig også i fattigdomsbekjempelsen og i arbeidet for mer allmenne utviklingsformål.

Likestillingsarbeidet her hjemme har en lang historie. Den er ikke så lang i utviklingspolitikken, men også her

har det vært en del av den politiske dagsordenen i flere tiår. Den første utviklingsminister som lanserte en handlingsplan for kvinnerettet bistand, var den første utviklingsministeren vi har hatt, nemlig Reidun Brusletten fra Kristelig Folkeparti. Det skjedde i 1985, altså for mer enn 20 år siden. I flere tiår har vi satset langs to linjer: Spesifikke bevilgninger til kvinnerettet bistand og integrering av kvinnehensyn i bistandssamarbeidet generelt. Mye er gjort gjennom stat til stat-bistanden, gjennom internasjonale bistandsorganisasjoner og gjennom frivillige organisasjoner som har samarbeidet med partnere i sør. Men å endre holdninger og kjønnsrollemønstre tar tid. Den samlede innsats fra u-landenes myndigheter og fra det internasjonale bistandsfellesskapet har vært for liten. Kristelig Folkeparti er utålmodig på vegne av de fattigste, som fortjener et bedre liv. Vi skulle ønsket en enda sterkere fattigdomsorientering fra Regjeringens side, for det er de fattigste og mest nødlidende som har det aller sterkeste behov for bistand.

Vi er utålmodige på vegne av kvinner som fortjener likestilling i stedet for diskriminering. Vi er utålmodige på vegne av jenter som trenger utdanning. Kristelig Folkeparti beklager at Regjeringen ikke lenger har utdanning som et prioritert satsingsområde. Vi vil jobbe for at det igjen skal bli oppprioritert, ikke minst av hensyn til jenters rett til utdanning. Skal vi nå tusenårsmålene, må det satses mer her, ikke mindre.

Vi er utålmodige på vegne av kvinner som fortjener bedre helsetilbud, slik at vi får ned mødredødelighet og barnedødelighet. Det er bred støtte til tung satsing på å nå tusenårsmålene om redusert mødredødelighet og barnedødelighet. Det er positivt at dette følges opp, og jeg vil gi Regjeringen honnør for dens internasjonale initiativ på dette feltet, som har vakt stor og bred oppsikt og fått tilslutning.

Kristelig Folkeparti er utålmodige på kvinnes vegne. Derfor er vi glad for at stortingsmeldingen er ambisiøs i sine generelle mål. Men vi hadde kanskje forventet mer operative resultatmål som gjør det mulig å måle hvor effektivt man oppnår det man vil. Her er ikke meldingen god nok. Det påpeker vi i en merknad som hele opposisjonen i Stortinget står bak. Det er også en svakhet at meldingen ikke redegjør tilfredsstillende for utviklingen av et kompetansesenter. Vi har tidligere støttet tanken om dette, men Regjeringen har ikke gitt den nødvendige konkretiseringen av den ideen i meldingen.

Arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling krever en helhetlig strategi. Kampen må føres langs sju hovedakser:

- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.
 - De skal delta på like vilkår i det økonomiske liv.
 - De skal ha lik adgang til utdanning.
 - De skal ha rett til helsetjenester og ha seksuell integritet.
 - De skal ha krav på et liv uten vold.
 - Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsøringsarbeid og delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser.
- Disse generelle siktemål er det bred enighet om i Stor-

tinget. Jeg vil i denne sammenheng gi honnør til saksordføreren og resten av komiteen for vilje til å finne samlende formuleringer på praktisk talt alle punkter i denne innstillingen. Det er viktig, for det er en svær jobb, og den står vi sammen om.

Det gjelder også det følgende punktet: I meldingen pekes det på det problemet at i enkelte deler av verden foretas det flere aborter på jentefostre enn på guttefostre. Ifølge beregninger presentert av organisasjonen Plan resulterer dette i et jenteunderskudd på rundt 100 millioner jenter. Det nevnes i meldingen, men overraskende nok uten at det gis noen foringer for hva en vil gjøre fra norsk side. Det er noe komiteen retter opp samlet. Det er positivt at hele komiteen mener at hensynet til disse ufødte jentene som aborteres bort, er et stort problem ut fra deres menneskeverd. Det heter at

«i kampen mot diskriminering og for menneskeverd og likeverd er kjønnsdiskriminerende abortpraksis et stort problem».

Vi er glad for at vi har fått hele komiteen med på å slå fast at det fra norsk side må drives et aktivt arbeid for å motvirke denne diskriminerende abortpraksisen.

Med den sterke og brede støtte som hele Stortinget gir arbeidet for kvinneverdighet, bistand og kvinners rettigheter, er det satt ambisiøse mål. Nå er det Regjeringens ansvar å levere resultater. Nå, som før, må vi regne med at vi trenger tålmodighet før målene nås. Den tålmodigheten og den vedvarende innsatsviljen skal vi utvise. Denne saken er for viktig til at den kan nedprioriteres til fordel for skiftende medieoppmerksomhet eller politiske trendsifter.

Alf Ivar Samuelsen (Sp) [10:44:56]: La meg først få rette en takk til saksordføreren for godt og grundig arbeid med stortingsmeldingen.

La meg så starte med å si at det er meget positivt at Regjeringen har lagt fram denne meldingen. Erfaringer har til nå vist at integrering av likestillingspolitikk, såkalt «mainstreaming», ikke virker. En målrettet kvinnepolitikk er nødvendig om vi skal få resultater for verdens fattigste, der flertallet er nettopp kvinner. Jeg vil også takke saksordføreren for å ha bidratt til å skjerpe både budskap og tiltak enda mer, og langt på vei har fått en samlet komite med på det.

For Senterpartiet er det avgjørende at vår kvinneverdte utviklingspolitikk rettes inn mot å bistå til at kvinner kan ta grep om egen situasjon, og at samfunnet som et hele får nytte av kvinners kompetanse og evner. Dette gjøres gjennom å støtte kvinners organisasjoner og kvinners plass i organisasjoner. Det gjøres også gjennom å bidra til kvinne-deltakelse i alle fora og i produksjon på alle nivå – ikke bare som underbetalte arbeidere nederst på rangstigen og som jordbrukere uten rettigheter eller støttesystem.

Jeg vil også påstå at gjennom å støtte kvinners deltakelse i det politiske liv, vil bl.a. kampen for demokrati og mot korrupsjon bli styrket. Samtidig er demokratisk deltakelse av kvinner en prosess som tar tid. Senterpartiet startet i 2005 et tverrpolitisk partibyggingsprogram i Tanzania. Prosjektet skulle styrke partideltakelse nedenfra.

Vi konstaterte at vi måtte starte helt fra bunnen av, med

å opplyse kvinner på landsbygda om deres rettigheter til å delta i det politiske liv. Bare det å vite om sine rettigheter gav disse kvinnene en selvfølelse, en verdighet og en styrke til å kjempe for de samme rettighetene – kjempe for aksept i hjemmet og kjempe for å få sine plasser i de politiske prosesser. Det er ofte bedre stilte kvinner som i dag velges inn i politikken, styrer og råd.

Det vi også opplevde, var at mange unge kvinner som lærte om sine politiske rettigheter, ble veldig tent, og de har bevart sitt engasjement og sin vilje til å kjempe, tross tidlig inngåtte ekteskap og andre forpliktelser.

I arbeidet vårt var det krav om at det skulle være like mange kvinner som menn i prosjektet på alle nivå. Det var en langvarig kamp. Hadde partiene fått plukke ut selv, ville det verken ha vært kvinner eller ungdom med. Det hjelper kvinner i deres kamp for rettigheter å stille krav.

Norge kan og skal bidra med å være en tydelig stemme for kvinners rettigheter, og for å styrke kvinners rettigheter ytterligere på alle nivå, både i internasjonale fora og i våre bilaterale samarbeidsforhold. Kvinner er de mest diskriminerte i nesten alle samfunn, og kvinner og jenter med såkalte avvik er enda lavere på rangstigen. Det gjelder både kvinner og jenter med funksjonshemming og kvinner med ulik seksuell legning. Gjennom å være en slik tydelig og radikal stemme skal Norge også bidra til å skape et rom for den kampen som kvinnene må kjempe og prioritere selv.

Samtidig er ikke dette nok. Denne regjeringen grep tak i det faktum at Verdensbankens og IMF's tøffe krav til strukturrasjonalisering for lån og gjeldslette har bidratt til kutt i offentlig velferd og utdanning, som spesielt har rammet kvinner og jenter. Det samme gjelder krav om liberalisering av import og landbruksproduksjon. Når lokal produksjon undermineres av subsidiert import, er det kvinner som lider mest, kvinner som mister inntekten og kvinner som ikke får råd til å sende barna på skolen.

Derfor er det avgjørende at Norge og Regjeringen bidrar til å hindre – og endre – internasjonal politikk som reduserer spesielt kvinners handlingsrom til å skape endring.

Vi vet fra vårt eget samfunn at det er langt igjen til vi har likestilling, f.eks. likelønn mellom kjønn, og lik lønn mellom kvinne- og mannsdominerte yrker. Vi vet også at omfordeling av makt og ressurser mellom kjønnene krever mobilisering av gutter og menn. Bevisstgjøringsarbeid som skjer på grunnplanet, sammen med norske kvinneorganisasjoner, bl.a. på Filippinene mot handel med kvinner, er et eksempel på et slikt viktig nybrottsarbeid. Derfor er denne kvinnemeldingen velkommen og nødvendig, og vi må anta at den vil kreve oppfølging i overskuelig framtid.

Et tydelig mål med kvinnemeldingen er at kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske livet. Kvinner er produsenter, viktige produsenter, men har ofte begrenset kontroll over og eierskap til produksjonsressursene som de forvalter, og lite tilgang til støtteordninger og rimelige kreditter. Spesielt gjelder det innen landbruket. Det er ikke bare en frase når vi sier at den afrikanske bonden er en kvinne. Derfor er den varierte produksjonsstrukturen, med vekt på småskalaproduksjon og støtte til å be-

nytte størst mulig grad av lokale ressurser, gjødsel, såkorn og enkle og effektive vanningsystem, avgjørende. Men det er også viktig at hun ikke utkonkurreres av subsidierte landbruksprodukter. Det er også viktig at hun ikke utkonkurreres av matvarehjelp, som altfor ofte har kommet når det har vært overskuddsproduksjon, spesielt i USA. Derfor er det bra at det de siste årene har blitt fokusert på at matvarehjelp bør være i form av økonomiske bidrag som varsomt kan brukes til å kjøpe lokal mat. Regjeringen er tydelig på denne linjen. Det er bra. Kvinner er sentrale for matvaresikkerheten i de fattige land. FNs matvareorganisasjon, FAO, anklager giversamfunn, de globale institusjoner og nasjonale myndigheter for å ha sviktet landbruksbistanden. Senterpartiet er glad for at det er et samlet storting som mener at Norge har et spesielt ansvar for å bidra til å støtte spesielt kvinner i landbruket.

Mellom 80 og 90 pst. av familier med eneforsørgere har kvinner som forsørgere. Det ligger tunge byrder på kvinner. Barna blir dermed avhengige av én kvinnes inntekt. Disse er ofte i uformell sektor eller nederst på lønnskalaen i formell sektor. Arbeidsrettighetene og betingelsene for disse kvinnene er ofte svært dårlige. Derfor er det avgjørende at Regjeringen følger opp retten til anstendig arbeid og arbeidsbetingelser, som definert av ILO.

Jeg mener at Telenor-saken i Bangladesh viser at det er avgjørende at det jobbes med næringslivets samfunnsansvar, som varslet i kommende stortingsmelding. Samtidig tror jeg ikke det er nok med frivillige retningslinjer. Det må til bindende retningslinjer globalt. Samtidig viser all erfaring at det er en viktig signaleffekt at noen land går foran. Bindende minimumsstandarder bør kunne etableres for å sikre at norsk næringsliv i utlandet har plikter, ikke bare rettigheter, når de etablerer seg.

Utdanning av jenter er kjernen til likestilling og til å styrke kvinners og jenters rettigheter og stilling i samfunnet. Men også mange kvinner har vokst opp uten tilgang til utdanning. Derfor er det avgjørende at en både legger til rette for lik tilgang til utdanning for barn og utformer relevante utdanningstilbud for kvinner, tilbud som er tilpasset deres livssituasjon og behov.

Til slutt vil jeg understreke at kvinner, både i fredsarbeid og arbeid med humanitære katastrofer, tradisjonelt er blitt sett på som passive mottakere. De er blitt sett på som offer, og deres behov er blitt antatt av menn og av utenlandske hjelpearbeidere. Jeg tror at vi med denne meldingen har tatt et første skritt med hensyn til å se på kvinner som operasjonelle aktører. Det handler om deltakelse ikke bare når det skal tas beslutninger, men i gjennomføring også. Det er som oftest kvinner som er de hardest rammede. Samtidig er det kvinner som i størst grad kjenner til overlevelsesstrategier, formelle og uformelle strukturer – hva som kan redusere sårbarhet. Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet staker ut viktige prinsipper. Den har kommet i stand som resultat av et globalt samarbeid mellom kvinneorganisasjoner, men det er fortsatt langt igjen før perspektiver og holdninger lokalt og blant hjelpearbeidere og diplomater gir kvinner den rollen de bør ha.

Det er fremdeles langt igjen til målet om integrering av

kvinners rettigheter er oppnådd i hele utviklingspolitikken i Norge og internasjonalt. Jeg er glad for at vi nå har fått denne meldingen på plass.

Anne Margrethe Larsen (V) [10:55:56]: Jeg vil innledningsvis berømme Regjeringen for å ha laget en stortingsmelding om et viktig tema som faktisk angår oss alle – og takk til saksordføreren, som har lagt ned et betydelig forarbeid i denne settingen.

Jeg stiller meg helt og holdent bak den vurderingen om at kvinners rettigheter ikke bare er et mål i seg selv. Det er også en nødvendig forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål. Hvis halve befolkningen i et land undertrykkes eller holdes nede gjennom kvinnefiendtlige kjønnsrollemønstre og tradisjoner, vil det redusere mulighetene for å fremme utvikling og bekjempe fattigdom.

Som gruppe kommer kvinner langt dårligere ut enn menn på statistikken når det gjelder oppfyllelse av FNs tusenårsmål. Selv om bare to av målene går direkte på kvinners rettigheter og likestilling, er dette av betydning for å nå alle de øvrige tusenårsmålene. Jeg synes derfor det er positivt at meldingen legger opp til en bred og tydelig innsats, også på sensitive områder knyttet til religion og tradisjoner. Videre synes jeg det er positivt at innsatsen ikke bare skal omfatte jenter og kvinner, men også gutter og menn.

I de fleste land dominerer gutter og menn de områdene hvor kvinner diskrimineres. Menn spiller dermed en viktig rolle i arbeidet for å fremme kvinners rettigheter. Mer konkret bør mange menn påvirkes til å gi slipp på gamle kjønnsrollemønstre og til å gi kvinner anledning til å delta fullt ut i økonomiske, politiske og sosiale prosesser. Dette gjøres best ved å vise at også menn tjener på et mer likestilt samfunn. Når fastlåste kjønnsrollemønstre løsner, får også menn større frihet til å ta individuelle valg. Som en sosialliberaler føles det riktig å understreke dette. Det gir også sterke inntrykk å møte aktive kvinner som kjemper for sin likestilte plass i samfunnet og grunnleggende rettigheter – senest fire kvinneorganisasjoner i Nicaragua og småbedriftseiere i et fattig Angola.

I sum vitner den framlagte stortingsmeldingen om et høyt ambisjonsnivå, både i bredden og i dybden. Slik jeg ser det, framstår meldingen som en oppfølging av den rødgrønne regjeringens intensjon om å gjøre kvinner og likestilling til ett av de fire hovedsatsingsområdene innen bistandspolitikken.

Sett i lys av dette forstår jeg ikke helt Regjeringens prioritering i revidert nasjonalbudsjett for 2008, der det foreslås at det skal gis 16,5 mill. kr mindre til kap. 168, Kvinner og likestilling. Dette står ikke helt i stil med de høye ambisjonene som Regjeringen her har gitt til kjenne. Nå har jo representanten Valle og flere andre fra regjeringspartiene i sine innlegg nevnt at Regjeringen ikke vil redusere denne posten. Det er jeg glad for.

Når dette er sagt, hører det med å nevne at en politikk med sikte på å fremme kvinners rettigheter og likestilling kan føres langs mange ulike spor. Man kan satse på konkrete og målrettede tiltak, og man kan la hensynet til

kvinnens rettigheter og likestilling gjennomsyre all annen bistand, såkalt «mainstreaming».

Jeg har imidlertid liten tro på et argument som går på at en reduksjon i bevilgningen kan kompenseres med å bli flinkere til å integrere hensynet til kvinners rettigheter og likestilling i all annen bistand. Et problem her er at resultatene fra en slik innsats er mye vanskeligere å måle enn resultatene fra mer konkrete kvinnerettede tiltak. Man vil derfor bestandig kunne gjemme seg bak at man nå er blitt flinkere til å integrere likestilling i all annen bistand.

Venstre har faktisk også i forslaget til revidert nasjonalbudsjett foreslått å beholde bevilgningen til kap. 168, ikke redusere den. Vi ønsker fullt trykk på så vel konkrete kvinnerettede tiltak som «mainstreaming».

Erfaring viser at norsk politikk for å integrere kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet har vært preget av høye ambisjoner, men innsatsen har i praksis ikke alltid vært systematisk nok. Videre kan Norge vise til mange gode og viktige resultater på tiltaksnivå, men disse har i liten grad bidratt til dyptgripende endringer.

Ikke desto mindre mener jeg at Regjeringen må satse videre på begge typer tiltak, og at det er et betydelig ubrukt potensial knyttet til dem. Dette krever nok en mer systematisk innsats og aktive grep for å sette noen av de gode intensjonene i denne stortingsmeldingen ut i livet. Kvinnerettet innsats må ikke komme i tillegg til, eller på toppen av, alt det andre, men gjennomsyre alt en gjør. Regjeringen kan i dette arbeidet trekke på de seks kvinnerettede handlingsplanene som forelå før den begynte på arbeidet med denne meldingen.

Krig, konflikt og uro rammer kvinner og menn på forskjellig måte. Et særtrekk ved de fleste voldelige konflikter er at sivilbefolkningen utsettes for grove og ofte systematiske overgrep. Dette rammer ofte kvinner og barn. Voldtekt som et middel innen krigføring eller for å undertrykke en gruppe er dessverre ikke et ukjent fenomen i vår tid. Det samme gjelder bruk av gutter som soldater og jenter som sexslaver. Jeg reagerer på at kvinner og barn nesten automatisk defineres inn i en offerrolle. Dette gjelder ikke bare i forbindelse med krig og uroligheter, men også i forbindelse med underutvikling og fattigdom generelt. I mange tilfeller er det berettiget. Kvinner stiller svakt og er ofte en svært utsatt gruppe. Men dette bør ikke skygge over det faktum at kvinner også kan framstå som en betydelig og ubrukt ressurs. Dette gjelder bl.a. med hensyn til å fremme fred og forsoning etter krig og uroligheter og å bidra til økonomisk utvikling. Etter en voldelig konflikt er det jo ofte kvinner som framstår som de første til å yte nødhjelp, og som de første til å få hjulene i gang igjen. Jeg er derfor enig i at kvinners kompetanse og kapasitet må anerkjennes og brukes fullt ut i forbindelse med konfliktforebygging og freds- og gjenoppbyggingsprosesser. Dette bør ikke forbli en mannsdominert arena.

Jeg vil også peke på hvilken betydningsfull rolle kvinner kan spille med hensyn til å fremme næringsutvikling for å bekjempe fattigdom. Kvinner utgjør flere steder i Afrika ryggraden innen jordbruket. Videre har de i mange tilfeller vist seg som dyktige entreprenører som betjener mikrokredittlån på en ansvarsfull måte. Jeg er derfor opp-

tatt av å fremme en kvinnerettet næringsutvikling innen vår utviklingspolitikk. Mikrobedrifter, småbedrifter og mellomstore bedrifter med lokal forankring, og som trekker på lokale ressurser, herunder også kvinnelig kompetanse og arbeidskraft, står sentralt. Jeg mener det her er et stort ubrukt potensial.

Jeg er også opptatt av at fokus på kvinners helse, ikke minst i forhold til graviditet og fødsel, holdes sterkt, og dessuten av den store betydning utdanning har for jenter og kvinner.

Jeg vil også vektlegge betydningen av at utviklingsland har et eierskap til sin egen utvikling. Norge må ikke, som et relativt betydningsfullt giverland, bruke bistand for å tvinge gjennom egne politiske prioriteringer. Mer konkret bør tiltak for å fremme kvinners rettigheter og likestilling i størst mulig grad forankres lokalt. De som berøres, bør få et eierskap til prosessen. Selv om vi synes at Norge har funnet en god modell for likestilling, kan ikke denne uten videre eksporteres til andre land. Jeg mener at vi her er inne på et område som krever tålmodighet, respekt og sensitivitet. Hvis vi turer for fort fram, kan våre samarbeidspartnere velge å lukke døren og se en annen vei.

Til slutt vil jeg framholde at Venstre ikke stiller seg avvisende til ideen om å opprette et nytt kvinnerettet kompetansesenter, som foreslått av Regjeringen. Jeg er som flere andre åpen for at Forum for kvinner og utviklings-spørsmål skal kunne få mulighet til å fungere som et senter for at utviklingsmidler når ut til grasrotorganisasjoner i fattige land. Men, jeg mener samtidig at dette er det ikke redegjort nok for, verken med hensyn til omfang eller funksjon. Det kan f.eks. overlappes med virksomheten til andre eksisterende organer og fora. Jeg forutsetter derfor at Regjeringen utreder dette før vi kan ta endelig stilling til denne gode ideen. Denne stortingsmeldingen fortjener nemlig tydelige mål og aktive handlinger framover.

Statsråd Erik Solheim [11:06:01]: Flere talere har vektlagt at det er historisk at en regjering legger fram, og at en nasjonalforsamling behandler, en stortingsmelding om et så viktig tema som kvinner i utviklingspolitikken. La meg takke Stortinget for et veldig godt samarbeid om dette. Selv om selvfølgelig Regjeringen, og jeg, gjerne vil ta æren for det som har skjedd, så tror jeg vi må være ærlige nok til å si at det er ikke sikkert dette hadde skjedd hvis det ikke hadde vært for det sterke påtrykket fra aktive kvinner i mange partier i Stortinget, og også fra noen menn.

Dette er en sak hvor Stortinget har tatt initiativ og ønsket at Regjeringen skal følge opp. Vi har fulgt opp, og det har vært et godt samarbeid. Jeg vil si at debatten avspeiler enighet, og hvis jeg spøkefullt kan si det: Det som mest av alt symboliserer enigheten i debatten, er at Fremskrittspartiets innlegg her åpenbart ville kvalifisert for medlemskap i samtlige norske kvinneorganisasjoner. Det viser vel at verden går framover, og at vi kan stå sammen om mye.

Jeg synes saksordføreren, Ågot Valle, satte en overskrift på hele debatten. Hun sa: «Politikken må utvikles med kvinnebrillene på.» Det synes jeg egentlig er kjer-

nen i saken – de store, viktige feltene som ikke er direkte kvinnespørsmål: fred, økonomisk utvikling, økonomisk vekst, næringsliv. Representanten Samuelson var inne på næringslivets sosiale ansvar. Alle disse spørsmålene må ses med «kvinnebrillene på». I tillegg er det en rekke separate kvinnespørsmål knyttet til helse, vold, utdanning osv. Man må altså ta både de spesifikke kvinnespørsmålene og de brede spørsmålene, og se alt med kvinnebriller på. Det tror jeg er det vi kanskje mest av alt skal ta med oss fra denne debatten.

Selvsagt er det slik at også kvinner påvirkes aller mest av politikken på de brede områdene. Kvinner i et land med krig blir annerledes påvirket av dette enn menn i et land med krig. Men for begge vil nesten alltid det viktigste være å få stoppet krigen. Ethvert tiltak som bidrar til det, vil også være et viktig tiltak for kvinner i et land med krig.

Kvinner lider mer i verden under energimangel. Når flertallet av Indias befolkning, f.eks., ikke har adgang til elektrisk strøm, betyr det at kvinnes arbeid blir ekstra tungt som følge av dette. Så noe som selvsagt både menn og kvinner i India vil ha en enorm glede av, er om vi klarer å bidra til utvikling av solenergi, vannkraft eller hva det måtte være. Næringslivets sosiale ansvar er et annet slikt område, hvor en i en god del tilfeller ser at kvinnene har de største problemene, men det er mye å hente på den brede politikken.

Jeg er veldig glad for at mange har vektlagt at vi ikke skal se kvinner først og fremst i en offerrolle. Det er kvinner i noen spesifikke situasjonen, kanskje aller mest knyttet til voldtekt og vold mot kvinner, og i en del situasjoner som kjønnslemlestelse, men framfor alt utgjør kvinner over halvparten av befolkningen i de fleste land, og disse er mer enn i stand til å tale sin egen sak. De er en helt avgjørende kraft for ethvert vesentlig samfunnsforhold, ikke minst for økonomien. Verdensbanken har laget en rapport som har en tittel som appellerte til meg, og det er: «Gender Equality as Smart Economics». Kjernen i det er selvsagt å se at uten kvinners ledende rolle og kvinners økonomiske kraft er det veldig vanskelig å tenke seg at et land skal kunne ha en økonomisk framgang. Det er bare å se på vårt eget land. Hvis ikke vi hadde fått nesten alle kvinner inn på arbeidsmarkedet i løpet av én generasjon, er det umulig å tenke seg at vi ikke ville vært vesentlig tilbakesatt økonomisk i forhold til der vi står i dag. Så de store kvinnespolitiske spørsmål er sammenvevd med all politikk, men der er også en del spesifikke kvinnespørsmål.

Her tillater jeg meg å komme med en hyllest til middelklassekvinner. Jeg mener i bunn og grunn at middelklassen er den mest undervurderte samfunnsklasse overalt. Vi på venstresiden har hatt en tendens til å hylle arbeiderklassen, og det er vel og bra. Folk på borgerlig side har hatt en tendens til å hylle de aller best stilte. Men veldig ofte er det den brede middelklasse som faktisk er den som holder mange samfunn oppe, og som i mange sammenhenger er den viktigste forankring av helt grunnleggende demokratiske verdier og andre verdier. I alle samfunn som vi kjenner, har det vært slik at det har vært middelklassekvinner som i all hovedsak har gått i spissen for kvinnereformene,

de som vi har sett i Norge, og de som vi nå ser i mange andre land. Slik er det også med nesten all annen samfunnmessig endring. Den kan ikke starte med de aller fattigste, de som har det aller vanskeligst, de som ikke vet hva de skal spise i morgen, de som ikke aner hvordan de skal få skrappt sammen nok penger til å handle seg gjennom fra dag til dag. Det er veldig sjelden at de vil ha overskudd nok til å ta den samfunnmessige ledelse som skal til for å endre samfunnsutviklingen.

Det har vist seg i neste alle land, ikke minst i vårt eget, at det var sanitetskvinner, kvinnene innenfor næringsliv, kirke og arbeiderbevegelse som drev de samfunnmessige endringene fram. Veldig mange av disse var kvinner fra middelklassen. Derfor skal vi heller ikke kreve at alle våre kvinnespolitiske tiltak skal ha en umiddelbar fattigdomsorientering, i den forstand at de skal nå de aller fattigste umiddelbart. Det å endre de brede rammene for samfunnsutviklingen er også det som endrer kvinners situasjon, og det har vært middelklassekvinner, systematisk i land etter land, som har gått i spissen for det. La oss akseptere det, og la oss gi dem støtte i det arbeidet de driver i mange land.

Dette er et budskap Stortinget har hørt fra meg mange ganger tidligere: Verden går ikke fra vondt til verre. Også på kvinneområdet er det mange ting som går fra bra til bedre. Se på situasjonen når det gjelder utdanning. Den nepalske grunnlovgivende forsamling vedtok i går å avvikle kongedømmet i Nepal med – jeg tror det var – 540 mot 4 stemmer. Det er vel et av de klareste flertall som noensinne har vært i et tilsvarende spørsmål i noe land. Men det som det ikke snakkes mye om, er det underliggende, nemlig at jenter og gutter nå starter opp på skole i Nepal i akkurat samme antall. Det er ingen forskjell. Det kan nok være en tendens til at jenter slutter noe tidligere, men de starter, nær sagt, alle sammen – et enormt framskritt. I nabolandet Bangladesh, som altså er et muslimsk land, som jo avviser at det er religionen som er den avgjørende faktor her, skjer akkurat det samme. Det er nå flere jenter enn gutter som starter på skole i det muslimske Bangladesh. Og enda mye viktigere, selvsagt, er det at dette nå nærmer seg 100 pst. både i Nepal og Bangladesh, der det i begge land nå er rundt 90 pst. av barna som begynner på skole. Med andre ord: enorme framskritt, og også enorme framskritt for likestilling, fordi i begge land, og dette er blant verdens fattige land, er det både jenter og gutter som starter på skole.

Vi har tidligere i Stortinget vært inne på den drastiske revolusjon som skjer i mange land ved at mange flere kvinner kommer inn i politikken. Jeg tror det var saksordføreren som trakk fram at det er nesten 50 pst. kvinner i nasjonalforsamlingen i Rwanda, og en rekke afrikanske land har nå kvinnelig finansminister, kvinnelig utenriksminister osv. – tradisjonelle maktposisjoner.

Hvis jeg skal trekke fram et området som jeg føler kanskje har fått for liten oppmerksomhet, og hvor det er opplagt at det ikke bare er framskritt, er det vold mot kvinner. Det er veldig få ting som kan tenkes å være verre for et menneske enn å sove om natta og ikke ane om dette er natta det igjen skal øves vold mot meg, enten det er man-

nen min som er trusselen mot meg, naboene mine, eller en væpnet gruppe som finnes i høydene rundt huset mitt. Burundi, som er et lite land i Afrika, har nettopp hatt et betydelig voldsnivå i og rundt hovedstaden. Det betyr at kvinner ikke sover trygt om natta. På Øst-Timor, som jeg besøkte i forrige uke, var det altså vold i 2006. Det var ikke mange mennesker som døde, men 15 pst. av befolkningen tok på flukt. Mange av dem var kvinner, og mange av dem var også redd for kjønns spesifikk vold, redd for å bli voldtatt, fordi samfunnet var i oppløsning. Jeg tror det er veldig vanskelig for oss – for menn spesielt, men også selvfølgelig for kvinner i Norge som lever under trygge forhold – virkelig å føle den frykten som man har i et samfunn hvor det ikke er noe politi, og hvor de militære gruppene man ser, ikke er der for å beskytte deg, men kanskje tvert imot for å angripe deg. Som Anne Margrethe Larsen var inne på, i noen tilfeller er voldtekt et systematisk middel til å vinne kriger, i betydning å terrorisere befolkningen. Det er ikke noe som skjer fordi man ikke har god nok kontroll med sine soldater og yre mannfolk løper rundt og gjør ondsinnede ting. Det er et systematisk og planmessig middel i krig – som vi så i tidligere Jugoslavia, og som vi nå ser i Kongo f.eks. Det er noe av det mest avskyelige som eksisterer, så la oss være resolute i kampen mot alle dem som organiserer voldtekt som middel i krig.

Så er det kommet opp en rekke spesifikke spørsmål i debatten. La meg bare forsøke å svare på noen av dem. Både Finn Martin Vallersnes og Dagfinn Høybråten var inne på behovet for mer systematisk arbeid med indikatorer som viser om vi går i riktig retning eller ikke. Jeg deler det. NORAD er satt i gang med å utarbeide slike indikatorer, og de vil komme med en midtveisgjennomgang i 2009 for å se om vi kan lykkes med å utvikle indikatorer for å måle om det går framover eller ikke. Vi arbeider også med å se på en likestillingsbudsjettering. Vi ser på hvordan man kan måle om budsjettet bidrar til de nødvendige framskritt.

Vi deler helt sikkert den oppfatning at mange av de store framskrittene i kvinnekampen ikke er lett å måle fra minutt til minutt, eller fra dag til dag. Det er jo bare å se på vårt eget samfunn, hvordan det er fundamentalt endret på én generasjon. Alt som gjelder kvinnespørsmål, er helt annerledes i Norge i dag enn det var da jeg var guttunge. Det var ikke lett å se endringene hver dag eller hver måned, selv om vi i dag med et historisk blikk kan se at det gikk resolutt en annen vei når det gjelder barnehage, abort, kvinner i ledende stillinger, kvinner i politikk, kvinnelige prester, kvinnelige leger eller hva det nå enn måtte være. Det faktum at jenter i Norge nå gjør det bedre i samtlige fag på skolen, fra doktorgrad til barnehage, var i hvert fall ikke noe jeg ble fortalt da jeg var gutt, at det var slik det kom til å gå. Poenget er at det ikke alltid er lett å se endelige historiske endringer fra måned til måned selv om det går i en positiv retning, men vi skal forsøke å måle det bedre enn vi klarer å gjøre det i dag.

Ågot Valle spurte om Accra-konferansen når det gjelder bistandsspørsmål. Der vil statssekretær Håkon A. Gulbrandsen delta, og vi skal bidra til at kjønns perspektivene kommer tydelig fram. Jeg vil delta på den såkalte Doha-

konferansen om finansiering for utvikling, som er en stor begivenhet når det gjelder hvordan bistand kan brukes fornuftig i verden, og de andre pengene som dreier seg om utvikling, næringsliv, korrupsjonspenger osv. Også der skal vi bidra til at kvinne- og likestillingsperspektivene kommer inn.

Så tar jeg avstand fra Dagfinn Høybråten's påstand om at Regjeringen ikke setter utdanning som en vesentlig del av politikken. Det er det. Norge har vunnet i nesten alle internasjonale konkurranser – i den grad man kan snakke om det – om å være best på utdanningsbistand. Så det er en helt særnorsk debatt at vi skulle være veldig dårlig på det området. Vi satser mer penger på utdanning og helse enn på noe annet punkt i utviklingsbudsjettet, så jeg kan ikke akseptere den påstanden. Og vi arrangerer den såkalte «Education for All»-konferansen her i Oslo i desember, som et internasjonalt symbol på at Norge ikke henger etter, men tvert imot er et sentralt land i førerretet når det gjelder utdanningsbistand.

Derimot er jeg veldig enig med Dagfinn Høybråten i spørsmålet om kjønnsselektiv abort. Det tror jeg er et undervurdert internasjonalt problem. Det er selvfølgelig et moralsk problem som ble tatt opp her, men det er også et langsiktig, politisk problem som det er verd å tenke igjennom. Altså: Hva skjer med et samfunn når det begynner å få 85 jenter for hver 100 gutter? Det er et historisk eksperiment vi ikke kjenner fra noen gang tidligere. Man har i land med krig av og til hatt atskillig flere kvinner enn menn, men jeg kjenner ikke noe historisk samfunn hvor man har hatt atskillig flere menn enn kvinner. Hvis den nåværende utviklingen i noen land skulle få lov til å fortsette over tid, så vil man altså en gang i framtiden, når folk kommer i moden alder og skal gifte seg, i en del samfunn ha et klart mannsoverskudd. Jeg tror også man burde vurdere de sosialpsykologiske og politiske konsekvensene av en slik utvikling. Interessant nok er ikke dette et fattigdoms fenomen. Hvis man skal få barn, er det ofte i middelklassen at ønsket om en gutt er sterkest. Så det er i betydelig grad et middelklasse fenomen å premiere gutter og abortere bort jenter. Jeg imøteser derfor en betydelig mer internasjonal debatt om dette. Jeg er helt sikker på at myndighetene i India og i Kina, som er aktuelle land, er like bekymret for dette som oss. Det er ikke et tema der det egner seg å reise rundt med en internasjonal pekefinger, men et tema som egner seg for en internasjonal dialog om hva vi kunne tenke oss å gjøre for å redusere problemet.

La meg til slutt si: Ågot Valle og flere andre var inne på Sudan-konferansen, som ble arrangert i Oslo for 14 dager siden, om fredsprosessen i Sudan. Den illustrerte jo de problemene vi har med kvinnespørsmål i fredsprosesser. Vi løser ikke problemene ved å late som om de ikke eksisterer. Det var vi som måtte ta hånd om og bringe kvinner fra Sudan inn der. Det var ikke noe sterkt ønske fra partene i konflikten om å bringe kvinnespørsmålene aktivt på dagsordenen. Det er veldig få av de sentrale lederne på noen av sidene i konflikten som er kvinner, og det er antakelig enda færre av de ledende fredsforhandlerne som er kvinner. Da jeg drev med fredsprosessen på Sri Lanka i mange år, var det jo ingen sentrale kvinner i den fredsprosessen,

bortsett fra presidenten på Sri Lanka. Det gjaldt enten man så på partene i konflikten eller på forhandlersiden. Her er det masse å gjøre. Norge arrangerer hver juni en stor internasjonal konferanse for fredsmevlere. Vi har hatt betydelige problemer med å finne kvinner som har spilt en sentral nok rolle i fredsprosesser rundt omkring på kloden til at de er naturlige deltakere på en slik konferanse. Da snakker jeg altså ikke om de mange kvinner som er støttespillere for fredsprosesser, som er aktive i frivillige organisasjoner. Det er masse kvinner som gjør en fantastisk innsats der, men inne i den innerste kjernen av fredsprosessene, der de militære og andre avgjørende beslutninger blir tatt, er det få kvinner. Jeg tror Norge vil kunne gjøre mer for å få flere kvinner fram i slike posisjoner.

La meg så bare helt til slutt si at den danske utviklingsministeren, Ulla Tørnes, har tatt et initiativ som jeg har meldt meg som en av de sterkeste støttespillerne for. Det er å få det såkalte millenniumsmålet om likestilling, tusenårs mål nr. 3, mer fram. Det har vært en tendens til å være et av de glemte tusenårs målene. Hun har fått et bredt internasjonalt engasjement fra både politikk og næringsliv for å bidra til å få det tusenårs målet fram, og fra norsk side gjør vi hva vi kan for å støtte det danske initiativet på dette området.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Morten Høglund (FrP) [11:22:11]: Jeg ønsker bare å rette oppmerksomhet mot et land som går fra vondt til verre, etter min oppfatning. Det er Nicaragua, som har en abortlovgivning som setter både mors og barns liv i fare. Denne har blitt til ved en konstellasjon mellom en radikal president og tidligere revolusjonshelt, Ortega, og den katolske kirke. Det er et land uten seksualundervisning, hvor antall tenåringsgraviteter er enormt, og hvor utfordringen for unge jenter og kvinner er deprimerende. Jeg besøkte selv landet i januar og synes det er forvillende.

Norge er en bistandsaktør. Vi er i dialog med myndighetene. Hvordan kan vi endre på denne forviltle situasjonen?

Statsråd Erik Solheim [11:23:04]: Jeg må på sparket innrømme at jeg er ingen spesialist på Nicaragua. Det vakte betydelig internasjonal forundring, som Morten Høglund sa, da Daniel Ortega, muligens for å vinne valget, i siste fase av valgkampen lanserte seg selv som en særlig restriktiv politiker når det gjaldt abort. Den alliansen som man ser i Nicaragua, slik det også framføres her, mellom en sterk, konservativ kirke og en tilsynelatende venstreorientert president, er uvanlig i en internasjonal målestokk.

La meg foreslå at jeg på basis av det Morten Høglund nå legger fram, tar kontakt med vår ambassadør i Nicaragua for å diskutere med ham om det er måter Norge positivt kan påvirke politikken. Det er jo ikke alltid slik at en hevet pekefinger er den rette måten. Jeg skal iallfall diskutere med ham om det er måter vi kan bidra til å finne en løsning på det vi står sammen om, på.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til replikk.

Marit Nybakk (A) [11:24:22]: Jeg vil først takke saksordføreren for et utmerket arbeid med denne stortingsmeldingen.

Jeg er veldig stolt over en regjering som har lagt fram en melding for Stortinget der det understrekes at vi må bidra til at kvinner gis mulighet til å innta sin rettmessige plass i utviklingsprosessene, og som tar på alvor at tusenårs målene aldri kan nås uten at jenters og kvinners hverdag og livssituasjon endres. To tredjedeler av verdens fattige er kvinner, som også Anette Trettebergstuen og Ågot Valle understreket. Jeg vil legge til det som også Valle og Trettebergstuen har sagt, at regjeringspartiene vil legge inn igjen de 16 mill. kr til kvinnebevilgningen som er kuttet i framlegget til revidert nasjonalbudsjett.

Så er jeg veldig glad for at det var regjeringspartienes representanter i utenrikskomiteen som insisterte på at handlingsplanen om kvinneverdhet bistand, som ble lagt fram den 8. mars i fjor, tror jeg det var, skulle gjøres om til en stortingsmelding – først og fremst Ågot Valle, Anette Trettebergstuen og jeg selv. Jeg kan forsikre presidenten om at det er mye stahet i en slik kvinnetrio, særlig når det dreier seg om å sette kvinner i sentrum nettopp i utviklingspolitikken. Jeg vil også gi ros til de andre partiene som har vært med på dette.

Norge har påtatt seg et særskilt ansvar for tusenårs målene 4 og 5 – om å redusere spedbarnsdødeligheten og i tillegg redusere risikoen for å dø i barselseng. Det finnes områder i verden der de farligste dagene i livet er den dagen du blir født, og den dagen du, hvis du er kvinne, skaper liv ved å sette barn til verden.

Mens Angola er en nasjon med oljepenger som flommer inn til noen få, er fødestuene i Luanda, hovedstaden, blant verdens verste. Dette er et utviklingsparadoks, men vi vil ikke ha det slik. Det er derfor det er nødvendig å fokusere på kvinner i utviklingspolitikken. Og som komiteen understreker: Det har vært altfor dårlig oppfølging av kvinne- og likestillingsspørsmål i både norsk og internasjonal utviklingspolitikk. Komiteen peker på at det trengs omfattende kompetanseheving for alle parter i utviklings-samarbeidet og innen humanitær bistand, nasjonalt og globalt, hos myndigheter og i det sivile samfunn. Derfor trengs det både integrerte tiltak og målrettede aktiviteter for kvinner.

I 1983 var jeg informasjonsmedarbeider i Norsk Folkehjelps tv-innsamling «Aksjon Menneskeverd». I et hefte jeg redigerte om kvinner, skrev jeg bl.a.:

«I alle samfunn, uavhengig av det økonomiske eller politiske systemet, er kvinnene dårligere stillet enn menn. Uansett hvilket utgangspunkt vi tar eller hvilken levekårsvariabel vi velger: Kvinnene ligger nederst på alle statistikkene. Jo lavere den sosiale statusen er, dess hardere er kvinnenes liv. De representerer de fattigste blant de fattige. Kvinner utgjør i dag de store, fattige masser i utviklingsland, dem utviklingshjelpen ikke har nådd, de masser som aldri har hørt om nord-sørforhandlinger eller internasjonale kvinnekongresser.»

Dette er altså 25 år siden. Det kunne, i hvert fall nesten, vært skrevet akkurat på samme måten i dag.

Uansett hvilken økonomisk og sosial utvikling vi har i et samfunn, befinner kvinnene seg faktisk nederst på samfunnsstigen, utsatt for sosial, økonomisk, politisk og kulturell undertrykking, men det betyr ikke at det ikke går framover. Jeg vil vise til det statsråden sa om det daglige, nitide arbeidet, og at stort sett går det ikke fra vondt til verre.

Dagens stortingsmelding er den første i sitt slag i Norge, men det er faktisk også slik at ingen land det er såkalt vanlig å sammenligne oss med, heller har lagt fram et tilsvarende dokument.

Det kan kanskje sies at Norge har et særskilt ansvar – kvinners status og rolle i det norske samfunnet er på mange måter i en særstilling internasjonalt. Det er igjen resultatet av tiårs kamp for likestilling i regi av kvinnebevegelsene og de politiske partiene. Dette er et område der Norge har høy kredibilitet. Derfor blir også vår røst hørt når vi tar opp kvinners situasjon i en utviklingssammenheng.

La meg til slutt nevne to områder i meldingen som jeg synes er særskilt viktige. Andre har vært inne på disse feltene tidligere, så jeg skal ikke gjøre dette langt. Først kvinners seksuelle og reproduktive helse: Dette dreier seg om alt fra det å kunne sette barn til verden uten å risikere livet, til retten til trygge aborter, altså nei til strikkepinne-aborter. Det dreier seg om retten til ikke å bli kjønnslemlestet, og om retten til å bestemme over egen seksualitet og egen kropp. Alt dette er viktig også sett i sammenheng med tusenårsmålene. Jeg må gi ros til representanten Høglund, som tok opp abortlovgivningen i Nicaragua. Det er en veldig skremmende utvikling vi ser i enkelte land hvis vi også ser dette i sammenheng med mangel på seksualopplysning og en veldig stor andel tenåringsfødsler og tenåringsgraviditet.

Det andre jeg synes er veldig viktig, er oppfølgingen av FNs resolusjon 1325, som dreier seg om

- mindre vold mot kvinner i krig
- sikre kvinners deltakelse når freden skal bygges
- kvinners deltakelse i fredsbevarende operasjoner
- kvinner i de besluttede organer som avgjør sikkerhetspolitiske spørsmål

Som medlem av NATOs parlamentarikerforsamling, hvor vi nå endelig har fått dette på dagsordenen, kan jeg si at særlig det siste punktet faktisk også er veldig viktig. Det må være jenter også der hvor man fatter sikkerhetspolitiske avgjørelser.

Helt til slutt: Tidligere stortingsrepresentant og statsråd Sissel Rønbeck kalte i sin tid kvinneundertrykkingen og mangel på likestilling her hjemme for «den lange ørefiken». I dag er det vel relevant å si at

- jenter som er kjønnslemlestet
- jenter som blir tvangsgiftet
- kvinner som risikerer livet når de setter barn til verden
- kvinner som utsettes for prostitusjon og menneskehandel
- jenter som nektes utdanning
- kvinner som kontinuerlig utsettes for vold
- kvinner med de lange, tunge arbeidsdagene

er de som i dag merker denne lange ørefiken. Det er vår utfordring.

Akhtar Chaudhry (SV) [11:32:24]: La meg begynne med å takke saksordføreren, Ågot Valle, for et meget godt stykke arbeid. Hun har et eksepsjonelt engasjement for kvinner og deres ve og vel både her hjemme og internasjonalt, og hun er tydelig, med rette, stolt av denne meldingen. Det er også vi andre i det norske parlamentet, ikke minst vi som har bakgrunn fra de rød-grønne.

Jeg er veldig stolt over at Regjeringen har framlagt en melding om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken. Vi viderefører dermed arbeidet som nasjonen Norge begynte på hjemmebane for flere tiår siden. Vi skal selvsagt ikke belære verden hvordan kvinner skal behandles, men vi har solide erfaringer innenfor likestillingsarbeid som vi kan dele med andre.

Regjeringen trår klokt når den sier at den gode saken må fremmes med takt og forstand, og at tidvis må tonen være lavmælt. Jeg er enig i det. Det må imidlertid aldri bli slik at våre egne interesser blir avgjørende for om vi sier fra eller tier. Det må aldri være slik at vi brøler eller ser gjennom fingrene alt ettersom hvem vi snakker med eller om. Det må uansett være saken – i dette tilfellet kvinners rettigheter – som må være avgjørende. Noen vil kunne hevde, med rette, at vi er flinkere til å fokusere på og påtale vanskelige saker – også manglende rettsikkerhet for kvinner og andre lidelser de må gjennomgå – i noen land mer enn i andre. Vi er eksempelvis mye flinkere til å fokusere på brudd på menneskerettighetene i Kina enn i Israel. Vi er svært strenge i tonen når det gjelder opposisjonens kår i Iran – og det med rette – samtidig kommer vi kanskje til kort når det gjelder fangene på Guantanamo.

Kvinner har særlige behov i krig og konflikt. Et slikt eksempel er kvinnes situasjon i indiskkontrollerte Kashmir. Det er delte meninger om det finnes 700 000 eller 400 000 indiske paramilitære og militære styrker i delstaten. Men alle er enige om at konflikten og den militære tilstedeværelsen har betydd store lidelser for kvinner i Kashmir. Amnesty International har ikke tilgang til dalen. En kan gjerne spørre seg hvorfor. Men andre menneskerettighetsgrupper anslår at et sted mellom 7 000 og 10 000 kvinner er voldtatt i dalen siden 1989 – de aller fleste av myndighetenes styrker, påstås det. Et sted mellom 17 000 og 22 000 kvinner er blitt enker i samme periode. Fattigdom som resultat av konflikten rammer kvinner mest. Det har flere vært innom før meg. I en relativt underutviklet del av verden må disse kvinnene i Kashmir dermed leve uten sine menn, som kanskje var de eneste inntektsbringerne i familien. Konflikten mellom kasjmirene og den indiske regjeringen har vart i over 60 år. Den bør løses med fredelige midler. Vi bør gjerne bidra til at den løses raskt. Men vold mot kvinner i Kashmir må opphøre umiddelbart. Dette må vi alle kunne være enig i, og budskapet må formidles.

I denne sammenheng er det viktig at kvinnene både tas spesielt hensyn til i konflikten, og at de får være med på å definere den freden som skal skapes. FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 fra år 2000, om kvinner, fred og sikker-

het, gir kvinner rett til å ta del i både fredsforhandlinger og gjenoppbygging etter konflikt. Historisk har dette perspektivet i fredsbygging vært nedprioritert, men gjennom sikkerhetsrådsresolusjon 1325 har vi etablert et sterkt globalt fokus på dette. SV og Regjeringen tar dette perspektivet svært alvorlig, og vår handlingsplan for å imøtekomme kvinners rettigheter i fred og konflikt er derfor svært progressiv og god.

For at kvinner skal få den beskyttelse, rettsikkerhet og fred de har krav på, må disse rettighetene også verdsettes av deres egen regjering. Vi må sørge for at kvinnene får være med i utviklingen, for at de skal kunne realisere seg selv, ta utdanning, arbeid og sørge for at det blir slutt på trakasseringen fra deres eget folk.

Vi må få fram at en fred som ikke tar høyde for kvinners situasjon, heller ikke er bærekraftig. Fred er en grunnleggende betingelse for menneskerettighetene – en fred kvinner skal være med på både å skape og å bære. Man kan ikke forvente at freden blir særlig langvarig om 50 pst., kanskje flere, av dem som skal bære denne freden, ikke har fått være med og bestemme hvordan den skal være. Regjeringen og utviklingsministeren har en viktig og krevende oppgave foran seg, men han har hele verdens positive krefter bak seg. Sammen skal vi løfte kvinners rettigheter i hele verden.

Hans Frode Kielland Asmyhr hadde her overtatt presidentplassen.

Truls Wickholm (A) [11:38:38]: Jeg er i likhet med de fleste talere her – jeg synes jeg har hørt det – veldig stolt over at man har fått på plass en melding som denne. Jeg vil også være med på å uttrykke at det som har skjedd her, er veldig bra. Jeg ble imponert da jeg leste innstillingen og så det omfattende arbeidet som var gjort med merknader. Det var nærmest en egen melding i seg selv.

I representanten Nybakks innlegg ble det avslørt at vi her har fått enda ett eksempel på hvor viktig det er at kvinner deltar og har makt. At det er denne kvinnetrioen som har bidratt til å få dette på plass, gjør det ikke noe mindre viktig. Det er nærmest en understreking av hele meldingen i seg selv.

Kvinnens rettigheter og likestilling er noen av de viktigste innsatsområdene for Regjeringen. Det mener jeg er veldig bra. Jeg synes det er sterkt når det uttrykkes at denne regjeringen mener at kvinners innsats og kvinners rettigheter er helt avgjørende for å nå visjonen for verdens framtid som ligger i FNs tusenårserklæring. Jeg tror mange av oss, i hvert fall når man leser disse målene, ser på dette som en selvfølge, men sannheten er vel at mange steder i verden er det ikke det.

Jeg synes det er bra at Stortinget nå samlet slutter seg til dette og har gjort dette arbeidet med å få på plass så mange felles merknader. Det er klart at vi har kjempestore utfordringer når det gjelder å nå FNs tusenårsmål, kanskje særlig også på de områdene hvor Norge har tatt et særlig ansvar, nemlig for mødre- og spedbarnsdødelighet.

Kvinnens rettigheter og likestilling skal ha en stor plass i norsk utviklingspolitikk og har også hatt det de siste

årene. Men det er, som representanten Trettebergstuen også sa, veldig sterke krefter som man kjemper mot på mange områder.

I meldingen står det at man på mange områder må skynde seg langsomt, og at man må ta hensyn til eller sørge for at man ikke lukker dører og stenger for samarbeid der hvor man er inne i prosesser. Jeg vil likevel uttrykke at jeg mener dette ikke bør bli en slags sovepute, at man ikke bør ty til dette at her er vi i en situasjon hvor vi må gå langsomt fram. Selv om man skulle ha den strategien, er det viktig når vi møter samarbeidspartnere eller andre som man kan anta ikke har samme meninger som oss, å huske på alltid å være klare og tydelige.

Jeg har som aktiv i AUF fått gleden av å delta i mange demokratiprojekter rundt omkring i verden, bl.a. i Uganda og i Palestina. Der har jeg selv sett hvor viktig det er at kvinner deltar – for å kommentere en av uenighetene i innstillingen – og hvor viktig det er at kvinner blir kvotert inn. Når vi arrangerte møter og seminarer, var det en selvfølge at det var AUFs likestillingspolitikk som skulle ligge til grunn, nemlig at minst 40 pst. av det ene kjønet skulle være representert. Det førte til at kvinner måtte delta, og at organisasjoner som vi samarbeidet med, måtte bestrebe seg på å finne gode kvinnelige representanter fra ulike områder av landene når vi skulle ha seminarer. Jeg synes at det vi har sett, er at kvinner har mye større vilje til å kritisere det samfunnet som de selv lever i. Jeg tror dette handler om at de ikke i samme grad som menn, som tradisjonelt har makten i disse samfunnene, er bundet av de samme maktstrukturene. De er ikke en del av det mannlige maktapparatet, og har derfor mye enklere også for å kunne kritisere det og sette spørsmålsteget ved det.

En annen ting som mange har tatt opp, og som jeg vil understreke, er at kvinners seksuelle rettigheter og reproduktive helse, manglende tilgang på prevensjon og trygg selvbestemt abort er avgjørende for noen av de store problemene. Utrygge aborter må erstattes av lovlige og trygge aborter. Jeg synes det er skremmende når meldingen beskriver dette som et av de områdene der man virkelig arbeider i motbakke. Jeg synes også det er tøft at man med klare ord sier at en av de negative kreftene her er den politikken som USA fører overfor mange utviklingsland, der man ikke støtter abortprosjekter og ikke støtter prosjekter med prevensjon, fordi politikken handler om avholdenhet. Man kan godt si at avholdenhet er en teoretisk mulighet for familieplanlegging, men det er ikke, tror jeg, en særlig praktisk mulighet. Det ser man også på fødselstallene.

Kvinnens rettigheter er også viktige i våre nærområder. Land som Italia, Polen, Latvia og Litauen, som er krefter innad i EU, tar til orde for å innskrenke kvinners rettigheter på en negativ måte. Jeg mener at dette også kan få negative konsekvenser for politikken som føres i resten av verden, hvis det ikke lenger skal være slik at Europa er en positiv kraft for utviklingen av kvinners rettigheter.

Ellers vil jeg bare slutte meg til det som mange andre har sagt. – Jeg ser på klokka her. Når man først begynner å snakke om disse temaene, er det mye man gjerne skulle ha sagt.

Jeg vil avslutte med å si at jeg virkelig først skjøn-

te hvor tabubelagt dette emnet egentlig er i verden, da jeg fikk muligheten til å delta på FNs generalforsamling i fjor høst. Jeg var på flere møter om kvinners rettigheter – reproduktive helse, mødre- og spedbarnsdødelighet, osv. – hvor debatten utelukkende handlet om rene helse-tiltak, altså gode sykehus, fødestuer og den type ting. Det var helt åpenbart at alle styrte unna å snakke om prevensjon og abort, fordi så sterke krefter i verden ikke vil snakke om det. De prøver å stenge det ute fra den offentlige debatten, men da må vi være en klar og sterk stemme.

Helt til slutt vil jeg bare understreke det som representanten Trettebergstuen sa, at dette handler ikke bare om kvinners rettigheter. Dette handler også om likestilling, og da likestilling også for andre minoriteter som har problemer med å nå igjennom i samfunnet.

Inga Marte Thorkildsen (SV) [11:47:06]: Jeg vil først slutte meg til den honnøren som er gitt, både til Regjeringa, til saksordføreren, Ågot Valle, og til hele komiteen. Det har vært veldig flott å sitte og høre på de innleggene som har vært hittil. Her har det vært sagt veldig mye klokt.

Dette er altså den første meldinga av sitt slag her til lands. Det er ikke laget tilsvarende i sammenlignbare land. Så la oss håpe at flere nå lar seg inspirere.

Det er klar tale når Regjeringa sier at manglende oppfølging av kvinne- og likestillingsspørsmål er en av de store unnlattelsessyndene i norsk og internasjonal utviklingspolitikk, og at Norge skal tale der andre finner det enklest å tie. Det er noe vi i SV støtter 100 pst. Det er nok av områder å ta av, nok av områder der kvinner undertrykkes og diskrimineres, dessverre.

Tidligere i dag under et møte i Stortingets parlamentariske nettverk for barns rettigheter fikk vi ett eksempel. Vi hadde bedt Redd Barna fortelle oss om konsekvensene av naturkatastrofene i Burma og Kina for barn spesielt. Vi ønsket å vite hva som gjøres for å få bukt med FN-soldaters og bistandsarbeideres overgrep mot barn. Eksemplet vi fikk høre fra Mosambik, er ikke unikt, men det er like fullt grusomt og dessverre representativt for hva mange unge kvinner opplever. En mor kom tidligere i år til Redd Barna i Mosambik og bad om hjelp. Hennes 14 år gamle datter holdt på å blø i hjel etter en mislykket illegal abort i femte måned. Hun forsørget sine små søsken, sju i antall, gjennom å prostituere seg for FN-soldater. Dette viser flere ting. Behovet for å ta et oppgjør med FN-soldaters holdninger er én side. Her har det også kommet opp et forslag om å etablere en egen enhet i FN for å sikre at overgrepssproblematikk tas på alvor, for det er ikke tilfellet i FN hittil.

Behovet for å gi jentebarn tilgang til skolegang og helse-tilbud er en annen side av denne saken. Reproduktive rettigheter, retten til å bestemme over egen kropp, til å få kontroll og makt over eget liv er også en side. I tillegg kunne vi sagt mye om retten til legale og trygge aborter, også sett i lys av bl.a. erfaringene fra Nicaragua, som ble tatt opp i stad av Morten Høglund og flere andre. I Nicaragua har man nå bestemt at ingen, uansett om det er lav alder, om det er voldtekt, om det er fare for eget liv, får

ta abort. I den andre enden av skalaen vet vi at det antakelig er et kvinneunderskudd i verden på opp imot hundre millioner som følge av selektive aborter og til dels også bioteknologi.

80 pst. av verdens fattige er kvinner og deres barn. Jeg vil som medlem av Stortingets parlamentariske nettverk for barns rettigheter understreke barneperspektivet. Når kvinner diskrimineres og undertrykkes eller utsettes for vold og overgrep, rammes også barn. Da er det lett å glemme at barn ikke er vedheng til sine mødre eller fedre. De er selvstendige individer med selvstendige rettigheter. Barn har en egen menneskerettighetskonvensjon. Det må vi aldri glemme. Vi har gjort oss erfaringer også her hjemme i Norge fra f.eks. krisesentrene egen utvikling og egne erkjennelser, som det kan være verdt å minne oss selv på. Barn skal høres, tas på alvor og lyttes til, og de skal få medvirke. Jeg understreker dette i dag i denne debatten, fordi politikk som angår kvinner, også i høyeste grad berører barn. Vi vet at jentebarn er særlig utsatt og trenger et særskilt fokus.

Jeg er helt enig med alle som har påpekt at verdens kvinner i hovedsak ikke er ofre. Det er f.eks. verdt å minne om at bevegelsen Støttesenter mot Incest her i Norge selv ønsker å bruke begrepet «utsatt» i stedet for begrepet «offer», som ofte gir assosiasjoner til det passive og hjelpetrengende. Såkalte ofre har også ressurser, forutsatt at samfunnet rundt er bevisst på å etterspørre dem og støtte opp gjennom Empowerment Strategies. En stor fare er også at vi skaper oss bilder av oss og de andre, de andre som trenger hjelp fra oss, vi snille i den rike delen av verden. Vi må holde fast i solidariteten når det gjelder veldedighetsstrategier. Vi må holde fast i likeverdigheten, respekten og ydmykheten. Vi har mye å lære av hverandre.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1. (Votering, se side 3442)

Sak n r. 2 [11:52:34]

Interpellasjon fra representanten Dagfinn Høybråten til miljø- og utviklingsministeren:

«Verdensbanken slår nå alarm og varsler at 100 millioner mennesker i fattige u-land trues av tiltakende fattigdom og sult. Dette kan også slå ut i alvorlig sosial uro og konflikt. De rike lands klimagassutslipp medvirker til en global oppvarming som gir tørke og sviktende matproduksjon i mange land. Skyhøye oljepriser, som Norge tjener stort på, medvirker til at store landområder tas ut av matproduksjon for i stedet å produsere biodiesel. Ofrene er både fattige småbønder i tørkerammede land og urbane slumboere. De har ikke nok penger til å unngå sult når avlingene tørker bort og matvareprisene stiger. Norge kan derimot tjene mange titalls milliarder ekstra på at oljeprisene er høyere enn forutsatt. De hardest rammede u-landene har i denne situasjonen akutt behov for bistand til økt matproduksjon og matvaresikkerhet.

Vil Regjeringen komme med ekstraordinære tiltak for å hindre sultkatastrofe blant verdens fattige?»

Dagfinn Høybråten (KrF) [11:53:51]: Utgangspunktet for denne interpellasjonen er Verdensbankens alarmende melding om at 100 millioner mennesker i fattige U-land trues av tiltakende fattigdom og sult. I noen land, som i Etiopia i disse dager, har tørke ødelagt avlinger og ført store menneskemengder ut i akutt sult. I en rekke andre land har kraftige økninger i matvareprisene slått ut i alvorlig sosial uro og konflikt. Interpellasjonen konkluderer med et spørsmål om et norsk svar på denne situasjonen:

«Vil Regjeringen komme med ekstraordinære tiltak for å hindre en sultkatastrofe blant verdens fattige?»

Det ligger en rekke årsaker bak den brå økningen i matvareprisene. En av dem er kraftig vekst i bruken av biodrivstoff, noe som beslaglegger både matprodukter og store landbruksarealer. Representanten Vallersnes var tidlig ute med å fokusere på dette problemet, at «biofuels will not feed the hungry», i en interpellasjon som vi diskuterte den 8. mai. Jeg vil benytte anledningen til å takke min kollega Vallersnes for at han fremmet denne interpellasjonen, som bidrog til viktige avklaringer ikke minst om de kriterier som må oppfylles for at biodrivstoffet skal være bærekraftig og nyttig i klimapolitisk sammenheng.

Det jeg ønsker at det skal bli fokusert på i dagens interpellasjon, er hva vi kan gjøre for å hjelpe dem som er rammet av matvarekrisen i den fattige delen av verden. I de senere årene har antall absolutt fattige blitt redusert. Nå kan utviklingen komme til å snu. Det skyldes ikke primært at uvær, som tørke eller sykkloner, ødelegger avlingene, men også dette skaper store kriser, slik vi har sett det i det siste i det syklonrammede Burma. Vi får nå også alarmerende meldinger fra det tørkerammede Etiopia.

Det nye aspektet er eksplosjonen i matvareprisene. Ifølge Verdensbanken kan økte matpriser sende bortimot 100 millioner mennesker ut i absolutt fattigdom og alvorlig underernæring. Andre vil ta barna ut av skolen for at familien skal klare seg. For de mest sårbare kan det bety sult og i verste fall død.

For første gang på 30 år pågår det nå matopprør flere steder i verden samtidig – fra Haiti til Kamerun og Indonesia. Årsaken er den dramatiske veksten i matvareprisene. FNs matvareorganisasjon sier at denne krisen er den største de er blitt stilt overfor siden organisasjonen ble opprettet.

Norge har et særlig ansvar. Vi har i flere år tjent store penger på noe av det som bidrar mest til krisen, nemlig de økte oljeprisene. Nå profitterer vi også stort på fattige lands bønder gjennom de økte gjødselprisene, noe Yaras nylige rekordresultat viser med all mulig tydelighet.

Fra Kristelig Folkepartis side har vi gjentatte ganger etterlyst et sterkere norsk svar på denne krisesituasjonen. Regjeringens tiltak står ikke i forhold til utfordringene. La meg likevel gi honnør for det som skjer. Den lovede matvarehjelpen på 100 mill. kr er et positivt første skritt. Men vi trenger mer. Regjeringen bør etter mitt syn ta initiativ til en «new deal» for dem som nå trues av underernæring og fattigdom. Et knippe av tiltak og reformer kan bedre evnen til å håndtere krisen.

For det første ønsker jeg at Regjeringen setter av ve-

sentlig mer midler til å styrke matvaresikkerheten, særlig i de mest utsatte landene. Norge bør også ta initiativ til å reformere FNs matvareprogram. FN og andre aktører må bidra til at det utvikles nye sosiale sikkerhetsprogrammer, bl.a. for fattige i byene. Støtteformene må i større grad etterspørre og dermed stimulere lokal landbruksproduksjon i u-land, noe vi har sett at utviklingsministeren har understreket sterkt. Mer robuste matvarelagre trengs for å gjøre det mulig å håndtere markedssvingninger bedre og styrke matvaresikkerheten i sårbare regioner, slik bl.a. FNs spesialrapportør for matvaresikkerhet har påpekt.

For det andre trengs fornyelse og strengere krav til biodrivstoffpolitikken, noe vi fikk godt belyst i debatten om interpellasjonen fra Vallersnes nylig. Mengden mais som skal til for å fylle en SUV-tank med biodrivstoff, kan fø én person i ett år. Amerikanske biler forbrenner nå nok mais til å dekke hele importbehovet til de 82 fattige landene som FNs matvareprogram sier er truet av matmangel. Andelen av USAs kornproduksjon som går til brensel, bare øker. Land som Tyskland planlegger å bruke store mengder hvete til biodrivstoff til høsten. Dette går ikke. Mat skal på tallerkenen, ikke på tanken!

FN, Verdensbanken, OECD og Oxfam er alle enige om at rike lands biodrivstoffpolitikk har gjort vondt verre. Den har tatt jord ut av matproduksjon og bidratt til økte priser. Matvareprogrammet mener at det har bidratt med 10 pst. av prisøkningen, IMF sier 20 pst. Uansett er det en viktig bidragsyter.

For en fattig familie i den tredje verden som lever på kanten av stupet når det gjelder mat og ernæring, merkes selv en økning på 10 pst. på kroppen. Det kan bety forskjellen mellom sultne og mette barn.

Når produksjon av biodrivstoff ikke går ut over eksisterende matjord, skapes det utfordringer knyttet til rydding av nytt land. Mange former for biodrivstoffproduksjon ødelegger skog, gressland og våtmarker, noe som frigjør store mengder CO₂. Ny forskning viser at biodrivstoff basert på mais og soya er omtrent dobbelt så klimafiendtlig som bensin.

Kravet om innblanding av biodrivstoff forutsetter gode sertifiseringsordninger. Jeg hilser derfor velkommen meldingen fra SFT i dag, som jeg også forsto at Regjeringen slutter seg til, om å gå varsomt fram og sørge for at gode sertifiseringsordninger er på plass. Jeg håper at de europeiske sertifiseringsordningene blir gode nok, og at de ikke blir for mye av et kompromissprodukt, hvor de sterke næringsinteressene får dominere utfallet.

Jeg setter pris på de positive signalene som statsråd Solheim gav under debatten 8. mai om betydningen av sertifisering. Samtidig er det viktig med handling når det gjelder å få fram annen generasjons biodrivstoff, som bl.a. kan bruke matavfall, skogsavfall og tare som råvare. Vi er opptatt av dette nettopp fordi bærekraftig biodrivstoff som ikke bidrar til økte matvarepriser, er en viktig del av svaret på klimautfordringen.

For det tredje trenger vi mer landbruksbistand til fattige land. Bondevik II-regjeringen la fram en ambisiøs handlingsplan for landbruksutvikling i utviklingspolitikken. Etter regjeringsskiftet er planen ikke fulgt opp som

forutsatt av stortingsflertallet. Jeg håper at statsråden kan gi andre signaler på dette i dag. De faglige råd går veldig klart i retning av at dette bør man følge opp, og en samlet utenrikskomite har flere ganger i denne stortingsperioden bedt om at landbruksbistanden må trappes opp, og at handlingsplanen må følges opp. Senest i høst bad en enstemmig utenrikskomite om dette. Mitt inntrykk – jeg håper det kan bli korrigert – er at lite eller ingenting har skjedd i forhold til oppfølging av dette. Jeg håper at den ansvarlige statsråd i dag kan komme med konkrete nyheter og konkretisere hvordan Regjeringen vil følge opp de enstemmige tilrådingene fra Stortinget når det gjelder landbruksbistand.

Så langt har jeg fokusert på tre oppfølgingsområder: For det første økt matvarebistand og styrket matvaresikkerhet, for det andre reformer i biodrivstoffpolitikken og for det tredje opptrapping av den langsiktige bistanden til landbruksutvikling og matvareproduksjon.

Vi ser optøyene. Vi vet hvem som rammes av matvareprisen – det er de fattigste. Vi kjenner konsekvensene av underernæring og sult. Det er en nød – og en urett – som ikke rammer oss selv. I Norge skummer vi fløten i form av sterkt økte inntekter fra skyhøye priser på olje og kunstgjødsel. Det gir oss et ansvar for å gi en sterk og solidarisk håndsrèkning til dem som trues av sult. Det kreves ekstraordinære tiltak. Og det haster. Jeg er spent på å få en oppdatering fra statsråden på hvordan Regjeringen nå følger videre opp både i internasjonale fora og i bilateral sammenheng.

Statsråd Erik Solheim [12:02:30]: La meg først takke interpellanten for en viktig interpellasjon, som også veldig godt følger opp den diskusjonen vi hadde på basis av Finn Martin Vallersnes' interpellasjon for en tid tilbake.

Sist helg var jeg i Australia, i Australias tørkeområder. Jeg tror de illustrerer veldig godt sammenhengen mellom klimaendring og matvaresikkerhet i verden. Det er steder som har vært blant verdens kornkammer, hvor det nå er utrolig tørt. Bare fordi Australia fordeler det lille vannet de har, med imponerende presisjon og imponerende statlig kontroll, får de i det hele tatt noen vesentlig landbruksproduksjon.

Australia har aldri hatt det så tørt. De tre siste årene er de tørreste Australia har hatt siden man begynte å foreta målinger i 1890. Selv om ingen vet den presise sammenhengen mellom internasjonal klimaendring og tørke i Australia, møtte iallfall ikke jeg en eneste ekspert som mente noe annet enn at det man så, var en akutt tørke, ja, men innenfor en generelt nedadgående trend i retning av et tørrere vær, mer saltinnhold i jorda og en langt vanskeligere økologisk situasjon i Australia.

Hva er så den enkelte bondes respons på dette? Det er det naturlige, nemlig å lete etter hvilke produkter som kan tåle et tørrere klima, og som kan gi mer fortjeneste ved et tørrere klima, for i det hele tatt å overleve. I korthet betyr det overgang fra ris og hvete til vin og mandler. For du får en langt høyere fortjeneste på det samme areal ved et tørrere klima hvis du produserer vin, enn hvis du produserer ris. Dermed ser man igjen hvordan det som skjer lokalt i

Australia, påvirker det internasjonale markedet, hvor ris er den råvaren som har steget mest i pris – i hvert fall av matvarer – de siste årene. Så sammenhengen mellom klima og matvareprisøkning skal vi ikke undervurdere, selv om ingen kan si på prikken hvor nær den sammenhengen er.

Vi gikk i debatten etter Vallersnes' interpellasjon grundig inn på hva årsakene kan være til matvareprisstigning, men la meg bare likevel legge til ett moment til det som ble sagt der. For hvis man går nøyere inn på tallene i land som Kina og India og i Afrika, ser man at mens det i India f.eks. er først og fremst en generell vekst i all form for forbruk som følge av at landet har blitt rikere, er det i Kina det man også har sett hos oss, en drastisk endring av forbruksmønsteret. Mens det i India prosentvis er omtrent den samme økningen i kjøttforbruket som i direkte forbruk av kornprodukter osv., er det i Kina en dramatisk mye høyere vekst i forbruket av kjøtt- og meieriprodukter versus det direkte forbruket av korn. Det vi da ser, er summen av hva som påvirker verden, nemlig at mange land blir rikere og dermed kan spise mer av alt. Men noen land er nå blitt så rike at et betydelig antall mennesker kan gå over fra en type kosthold til et annet. Summen av dette blir selvsagt et sterkt press på prisene.

Neste uke er det et stort møte om den internasjonale matvarekrisen i Roma. Dette er et møte som bare for et halvt år siden var ansett som et relativt uviktig FN-møte. Med all respekt, det var ikke noen stor påmelding verken av statsråder eller statsledere, mens det nå ser ut til å bli et stort antall – mange titalls – statsledere som kommer, og et vell av statsråder, fra hele verden. Og Ban Ki-moon, FNs generalsekretær, skal lede møtet personlig. Så det har gått fra å være et viktig, men ikke så viktig møte til det helt sentrale forumet.

Det jeg vil vektlegge, slik jeg nå ser det, fra Norges side i det møtet, er først og fremst tre forhold:

Det ene er sammenhengen mellom klimaendring og matvaresikkerhet. Hvis vi ikke klarer effektivt å bekjempe klimaendringen, vil vi drastisk forsterke problemene med mat.

Det andre er den betydelige markedssvikten som vi har sett i Afrika, som fører til at afrikanske land faktisk produserer mindre, ikke mer, landbruksvarer nå, mens Asia jo har den stikk motsatte tendensen. Og mer enn det: Hvis man går under tallene, er det en drastisk forskjell. Asiatiske land har nesten ingen økning i jordarealet som brukes til landbruksproduksjon, men en vesentlig økt produksjon, mens det i Afrika er en betydelig vekst i arealet som går inn i landbruksproduksjonen, samtidig som det er en nedgang i produksjonen. Når du øker arealet samtidig som du får mindre produksjon, er det dermed selvsagt en drastisk redusert produktivitet i landbruket. Det er behov for en drastisk omlegging av Afrikas landbruk, med andre ord.

Og det tredje, som også interpellanten var inne på, er den akutte situasjonen noen stater vil stå overfor i skjæringspunktet mellom sikkerhet, potensialet for krig og konflikt og matvareutrygghet.

La meg så gå inn på de konkrete forslagene som interpellanten fremmet. Han krevde en «New Deal» for internasjonal matvaresikkerhet og norsk bidrag til det. For det

første ber han om mer penger. Ja, men la oss ikke glemme at de vesentligste svarene på matvaresikkerhetsproblemet ikke er penger, men politikk, og at det vesentligste for landbruksproduksjonen ikke nødvendigvis er det som direkte skjer i den, men alt som skjer rundt den. Som jeg var inne på forrige gang, hvis det ikke er en havn som fungerer i Dar-es-Salaam, får man ikke inn kunstgjødning nok til å kunne skape et mer produktivt landbruk i Tanzania. Hvis det ikke er veier for å bringe kunstgjødning fram til produsenten, kommer den ikke fram. Men hvis det ikke er veier ut fra produsenten til noe marked, får man heller ikke solgt varene sine – og dermed ikke noe incentiv til å øke produksjonen. Den norske skogsatsingen er selvsagt vesentlig for landbruksproduksjonen, bl.a. fordi den er vesentlig for det biologiske mangfoldet, som kan gi langsiktig input til landbruk. Utdanning er selvsagt vesentlig for landbruk, fordi utdannede mennesker, en utdannet bondestand, som kan mer, selvsagt kan ta i bruk nye, mer produktive måter å drive landbruk på raskere. Så vi må ikke fokusere nærsynt på penger til landbruket, men se landbruket inn i den store sammenhengen i utviklingen. Men for øvrig er jeg enig.

Representanten ber også om reformer i Verdens Matvareprogram. Ja, det har Norge vært en sterk pådriver for. Det er også grunnen til at vi ikke økte bevilgningene i fjor til Verdens Matvareprogram, nettopp for å krevde de endringene. Nå er det vesentlige, positive ting på gang i organisasjonen. Hvis man ser på hvor Verdens Matvareprogram i dag kjøper sine produkter, er Uganda nr. 1 på den lista. Det er for øvrig en lang liste av fattige land hvor man kjøper inn sine varer, slik at det opprinnelige inntrykket av en organisasjon som dumper amerikansk overskuddskorn på fattige afrikanske markeder, er ikke lenger et dekkende bilde av organisasjonen, selv om den er amerikansk ledet. Så det har foregått positive endringer her, men la oss tilskynde fortsettelse av dem. La oss også tilskynde et tett samarbeid mellom Verdens Matvareprogram og de to andre FN-organisasjonene på matvareområdet, FAO og IFAD, for å bruke forkortelsene.

Interpellanten ønsket også en tett sammenkobling av spørsmålet om sikkerhet, altså militær statssikkerhet, og matvarespørsmål. Jeg tror at det å betale ut cash nesten alltid er bedre enn å dele ut mat direkte, og at det også vil være det viktigste virkemidlet for å styrke stater som kan komme i problemer.

Interpellanten ønsker å ta opp norsk biodrivstoffpolitikk til grundig vurdering. Det synet deler jeg. Den innstillingen som kommer fra Statens forurensningstilsyn i dag, skal vi selvsagt gå grundig gjennom fra Regjeringens side. Vi vil innby til dialog med våre partnere i klimaforliket. Det skulle bare mangle – dette er en del av klimaforliket, og vi skal selvsagt gå i dialog med Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre for å se på hva som er det naturlige innblandingsskravet. De to andre elementene i det som kommer fra SFT, anser vi at vi er helt enige om, nemlig for det første en sterk tilskyndelse til rask innføring av sertifiseringsregler, som vanskelig kan være særnorske. Men vi må påvirke de reglene som kommer i EU, og hvis EUs regler også kan gå over til et mer globalt regelverk for bio-

drivstoff, er ingenting bedre enn det. Biodrivstoff er en strålende idé, som skal fremmes, men som med mange andre gode ideer må en unngå utvekstene ved den. Så sertifisering – ja. Det andre elementet, rask innføring av annen generasjons biodrivstoff basert på landbruksavfall eller skogsavfall, oppfatter jeg at det også er full enighet om i Stortinget, og vi må gjøre hva vi kan for å få til det raskt. Så får vi ser på hvilke nøyaktige innblandingsskrav vi skal fremme for 2008 og 2009 basert på den innstillingen SFT kommer med, men i dialog mellom regjering og opposisjon.

La meg bare til slutt si at en av de tingene som jeg legger størst vekt på, er det offentlige-private samarbeid som vi nå arbeider med å få til med Yara og med Jeffrey Sachs og Kofi Annan, som jo har vært drivkreftene i arbeidet for et globalt system for en afrikansk grønn revolusjon. Men et norsk bidrag innenfor denne rammen kan være samarbeid med Yara om å fremme en politikk for å fjerne de hindringene som gjør at afrikansk landbruk kan øke i produktivitet. Afrikansk landbruk kan ikke fortsette å få redusert sin produktivitet når produktiviteten øker nær sagt overalt ellers på kloden.

Dagfinn Høybråten (KrF) [12:12:50]: La meg først takke statsråden for et svært imøtekomende svar. Jeg er også glad for at statsråden gikk videre i å konkretisere de norske posisjonene innenfor de viktige internasjonale overlegningene som skal være om kort tid, og jeg vil gå inn på noen av nyansene.

Vi får nå bl.a. meldinger fra Etiopia om, som jeg nevnte, trussel om storstilt sult og underernæring. Ernæringsanalyser fra landet viser alarmerende og økende tegn på underernæring blant barn. UNICEF har på sin side bedt om 20 mill. amerikanske dollar til nødhjelpsrasjoner, men har mottatt bare 5 pst. av dette så langt. FN sier at donorene ikke responderer, fordi oppmerksomheten er rettet mot naturkatastrofene i Burma og Kina. Jeg synes det er en veldig aktuell illustrasjon på en akutt situasjon, som jeg gjerne hører statsrådets kommentar til. Det er absolutt på sin plass med støtte til disse landene i de ufattelige tragediene som utspiller seg der. Derfor mener jeg, og det er mitt hovedbudskap, at vi må ha to tanker i hodet samtidig, vi må tenke både penger og politikk. Statsråden hadde denne dikotomien med i sitt svar.

Det er nødvendig med – og det er ikke mulig å komme utenom – akutt hjelp og økte overføringer til bl.a. FNs matvareprogram. Men på lengre sikt, og i land som allerede har et visst sosialt sikkerhetsnett, må det ytterligere tiltak til. For tradisjonell matvareutdeling har, som statsråden var inne på, den ulempen at den kan undergrave lokal matvareproduksjon. Etterspørselen etter de lokale matvarene svekkes, og dermed reduseres også mulighetene til en livskraftig, lokal landbrukssektor som kan sørge for selvforsyning av mat på lengre sikt. Regjeringen bør derfor ta til orde for at FNs matvareorganisasjon blir reformert, og det bekrefter statsråden at man er opptatt av og har vært opptatt av, f.eks. ved å få utvidet sitt mandat til også å drive andre former for langsiktig matvarehjelp som kan stimulere snarere enn svekke lokal landbruksproduksjon.

Representanten Holten Hjemdal vil komme nærmere inn på landbrukssiden av dette engasjementet fra vår side.

Mitt spørsmål i oppfølgingen er om statsråden vil ta til orde for at FNs matvareprogram får utvidet sitt mandat til også å støtte nye og mer langsiktige former for matvareprogrammer som stimulerer lokalt jordbruk. Vil Norge i større grad enn tidligere bruke norske bistandsmidler til å støtte pengeoverføringer til fattige familier mot at familiene sikrer barna ernæring, skole og helsesjekk, på en måte som bl.a. Mexico og Brasil har hatt svært gode erfaringer med?

Statsråd Erik Solheim [12:15:45]: Jeg deler representantens bekymring for det vi ofte ser, nemlig at noen kriser som – helt riktig – kommer høyt i medias oppmerksomhet, har lett for å overskygge de andre. Jeg sier, som en bemerkning litt på siden, at den fantastisk forskjellige respons som Kina og Burma – Myanmar – har vist på de to gigantiske krisene som de to landene nå har vært inne i, er vel den beste internasjonale dokumentasjonen på fordelene med en engasjementspolitikk og det å bidra til å åpne opp et land. Kina reagerte for 30 år siden nøyaktig slik som Burma i dag gjør – det var jordskjelv i Kina i 1976. Kina var vel enda mer lukket da enn hva Burma er i dag. Det at hele verden er engasjert med Kina, snakker med Kina, forholder seg til Kina, det at Kina har fått en stor, brei middelklasse, har gjort at Kina har respondert og reagert på jordskjelvet på en måte som nesten alle land i verden tar av seg hatten for. Det er viktig å trekke slike lærdommer også.

Jeg deler de positive betraktningene om de programmene som bl.a. Brasil har satt i gang. Det såkalte Bolsa Familia-programmet er verdens største sosialpolitiske program. Det tiltrekker stor, internasjonal, positiv oppmerksomhet og er et program hvor det nettopp er en kopling av kontanter inn i familier med forpliktelser f.eks. til å bringe barna til skole. Det er noe vi gjerne bidrar til å støtte opp om, men vi bidrar også gjerne, i samarbeid med brasilianske myndigheter, til å skape enda mer oppmerksomhet om ideen.

Når det gjelder akutthjelp og hva Verdens matvareprogram bør engasjere seg i, tar jeg gjerne med de synspunktene som interpellanten kom med. Den eneste motforestillingen jeg har, er at vi må se nøye på hva de enkelte delene av FN-systemet skal gjøre, for det er en tendens til at samtlige FN-organisasjoner ønsker å gjøre alt. Det blir et dårligere system enn når det er en klar arbeidsdeling som viser hvem som må gjøre hva. Med det forbeholdet kommer jeg gjerne med en positiv respons til tanken om hva Verdens matvareprogram bør gjøre. Men vi bør fortsette å være en klar pådriver for reform.

La meg også nevne en siste konkrete ting. Norge bidrog for to år siden til den såkalte Exogenous Shocks Facility, ESF, i Det internasjonale pengefondet. Det var tenkt å hjelpe land som kom i en akutt situasjon som følge av f.eks. økt oljepris eller en naturkatastrofe. Så langt har ikke én dollar eller én krone blitt utbetalt fra det fondet. Vi har overveid å kontakte IMF og kreve pengene tilbake, siden de ikke er benyttet, men vi har isteden tatt kon-

takt med IMF og krevd at IMF endrer dette fondet, slik at det kan brukes til å assistere land som kommer i akutte betalingsproblemer som følge av økte matvarepriser.

Marit Nybakk (A) [12:19:09]: La meg først takke representanten Høybråten for å ha tatt opp et svært aktuelt tema. Jeg vil også samtidig takke representanten Vallersnes for å ha tatt opp nesten samme tema i en interpellasjon 8. mai. Det gjør at vi nå får en mulighet til virkelig å diskutere dette temaet på en grundig måte, og en viktig sak kan ikke debatteres for ofte.

Det dreier seg om mangel på mat. Det dreier seg om økte matvarepriser som har ført til opprør og demonstrasjoner i flere verdensdeler, og som mange nå mener truer tusenårsmålene om bl.a. halvering av fattigdommen innen 2015. Tusenårsmålene ligger i dag til grunn for hele vårt utviklingsarbeid, og jeg viser også til forrige debatt. La meg foreta en lett omskriving av noe som statsråden sa i en tidligere redegjørelse: Det har alltid vært fattigdom – vår generasjon er den første som har midler til å gjøre noe med den, men det er viljen det står på.

Så vil jeg gjerne si at økningen av matvarepriser er et sammensatt problem, og det mener jeg kom veldig tydelig fram i interpellasjonen til Vallersnes. Når produksjonen av biodrivstoff bare bidrar til 10 pst. av prisøkningen, og kun legger beslag på 1 pst. av verdens dyrkbare jord, kan dette neppe være hovedårsaken til denne matvarekrisen. La meg også vise til statsrådets svar, om vekst i forbruk, endring av forbruk, klima – ikke minst – og selvfølgelig for lav matvareproduksjon og for lav produktivitet.

Debatten er viktig, og la oss håpe den kan bidra til et mer systematisk utviklingsarbeid for å sikre økt matvareproduksjon og produktivitet og bedre selvforsyningen i fattige land, bl.a. i Afrika. Det vil nødvendigvis reformer for fattigdomsrettet landbruksutvikling, matsikkerhet, styrking av kvinners rettigheter og fattiges bruks- og eiendomsrett til jord og vann.

Det skal være et FAO-møte den 3. juni der statsråden skal være til stede. Jeg tror det er viktig at man jobber for å finne en felles plan for hvordan vi håndterer kriser, særlig i sårbare stater. Det vil være å se på matforsyning, konflikt, fred og forsoning, bl.a.

Så må vi, som statsråden sa, øke produktiviteten først og fremst i Afrika og sette oss som mål å få til en grønn revolusjon.

Så er det riktig, som også ble understreket i forrige debatt, at afrikanske bønder er blitt utkonkurrert på hjemmemarkedet fordi billige og subsidierte matvarer fra Europa og USA er blitt dumpet. Som om ikke det var nok – misforstått matvarebistand har ført til at lokale bønder ikke har fått solgt produktene sine. Jeg nevnte i mitt innlegg 8. mai Niger, der internasjonale medier proklamerte en matvarekrise som vel heller ikke var der, men det førte til at en rekke hjelpeorganisasjoner pøste inn matvarer i landet. Det fikk igjen som konsekvens at de lokale bøndene ikke fikk avsetning for sine matvarer på markedene og rett og slett la ned produksjonen.

Det må bare være helt unntaksvis og i helt akutte krisesituasjoner at det tas i bruk matvarebistand. Jeg er helt

enig med statsråden: Han brukte ordet «cash», og kontanter, penger, er mye bedre å gi som bistand i slike situasjoner for at de nødlidende selv skal kunne kjøpe den maten som trengs.

Vi må også få en politikk for global matvaresikkerhet der det må stimuleres til lokal matvareproduksjon samt en styrking av matvaresikkerheten i sårbare regioner.

Så er det slik at selv om matvarepriser som øker, kanskje kommer en del på landsbygda til gode, fordi det er veldig mange som lever av landbruk, er likevel problemet, ifølge FN UNHabitat, at flertallet av befolkningen i utviklingsland i løpet av 20 år vil bo i byer. En utviklingspolitikk må da også ta høyde for urban fattigdom. Slumbefolkningen i byer er svært sårbar for økte matvarepriser, og det finnes allerede land som faktisk subsidierer matvarer i urbane områder. Jeg tror Høybråten nevnte bruken av robuste matvarelagre for å møte krisesituasjoner. Det er for øvrig noe som også vi inntil relativt nylig hadde som en del av vår sivile beredskap.

Til syvende og sist handler dette om politikk, om varige strukturelle endringer som sikrer utvikling, og som fører til at vi når FNs tusenårs mål.

Morten Høglund (FrP) [12:24:37]: Også jeg vil gi honnør til interpellanten for å ta opp et særdeles viktig tema, og jeg synes det er sagt veldig mye bra i debatten så langt. Jeg skal ikke nødvendigvis gjenta det, men fokusere på litt andre aspekter.

Når det gjelder akutthjelpen og det at det er fare for hungersnød, er jeg sikker på at Norge vil stille opp, og jeg håper verdenssamfunnet vil stille opp. Men det er, som det er sagt her, også viktig på hvilken måte hjelpen gis. Én ting er at vi ikke dumper mat fra Vesten, men om vi kjøper mat lokalt, er det viktig at vi ikke undergraver lokale markeder og lokal distribusjon. Derfor kan – som representanten Nybakk var inne på, og som andre har vært inne på – dette med å gi kontanter for å benytte de eksisterende markeder og systemer for distribusjon være viktig. For det er ikke slik at det alltid er mangel på mat, men prisen er blitt for høy for svært mange. Og her virker det som om mange – også, får vi håpe, utenfor Norges grenser – har lært av tidligere feil.

Så synes jeg det var veldig gledelig at statsråden brukte mye tid på å snakke om behovet for reformer i afrikansk landbruk. For vi ser, som statsråden var inne på, at det er nedgang i produksjonen. Her vil vi fra vår side fokusere på de høye tollbarrierene. Vanligvis har vi snakket om høye tollbarrierer på mat, men her er det jo høye tollbarrierer ikke bare på mat, men f.eks. på gjødsel og på landbruksmaskiner – alt det man trenger for å ha et moderne, fungerende landbruk. Det er jo, i hvert fall sett fra vårt ståsted, ingen fornuft i at disse landene som sliter med å fø egen befolkning, skal ha disse tollsatsene. Bruken av gjødsel i Afrika er i gjennomsnitt en tittel av hva den er i OECD-landene. Det har noe å si for hvor mye mat man klarer å produsere. Og selv om landbruksarealene er store, er det en manuell landbruksproduksjon, uten mye bruk av maskiner og heller ikke bruk av gjødsel. Dette henger rett og slett sammen med en proteksjonistisk politikk, som må stoppes.

Så kan man diskutere om landene har behov for å beskytte egen matproduksjon. Jeg mener at heller ikke det er særlig fornuftig, men å beskytte seg mot import av gjødsel virker i hvert fall veldig negativt.

Jeg tror også en stimulans og konkurranse når det gjelder matproduksjonen ville ha vært bra. Konkurranse bidrar generelt til bedre resultater, og det vi har sett, er at de landene som beskytter sine markeder mest, ofte stagnerer mest. Det er få incitamenter til å produsere, og kvaliteten på varene er ofte også dårligere enn hva den kunne ha vært. Ikke minst lever en større andel av befolkningen i afrikanske land i byer. De rammes veldig hardt av høye tollmurer.

70 pst. av verdens handelsbarrierer er mellom fattige land. De tollbarrierer vi har mot den fattige verden, er et kjempeproblem, men de tollbarrierer som er mellom fattige land, er et minst like stort problem. Så disse tingene må tas tak i for at man nettopp skal oppnå det som statsråden helt riktig poengterte: Vi må få gjort noe som gir et helt annet produksjonsnivå i afrikansk landbruk.

Dette vil nødvendigvis ikke alene rette opp ting. Det handler om kompetanse, og det kan handle om investeringer. Men vi ser dessverre at en del regjeringer som har forsøkt å sette i gang tiltak – jeg kan nevne Nigeria som et eksempel – ikke har lyktes i å få pengene til å nå ut til de fattigste bøndene. På papiret har programmene sett bra ut, internasjonale NGO-er og internasjonale bistandsland har kunnet støtte dem, men mottakerne har rett og slett ikke sett særlig mye til pengene.

Så igjen: Måten man gjør dette på, er veldig viktig for om det gir resultater. Men med den type høytenkning som foregår her, som vil foregå på FAO-møtet osv., kan vi kanskje få et nytt løft, ikke minst for afrikansk landbruk, som vil bety svært mye.

Finn Martin Vallersnes (H) [12:29:52]: Det er tre uker siden sist vi diskuterte temaet i den forrige interpellasjonen, og noen har jo forundret seg over at det kom opp igjen. Men la meg si det slik, som andre har vært inne på også: Dette er et så viktig tema for så mange rundt omkring på kloden at vi egentlig burde diskutere det med jevne mellomrom. Jeg synes dagens debatt allerede viser at vi videreutvikler en del av det vi hadde oppe forrige gang, så det er verdifullt.

Jeg vil for min del vise til de innleggene jeg hadde 8. mai, og gjentar ikke den analysen som jeg bygget på da. Men som anført den gangen, er det jo åpenbart – som flere er inne på – at her trengs kortsiktige tiltak for de sultende. At det kan dreie seg mer om penger enn om mat for å hensynta de lokale markedene og lokal produksjon, tror jeg er helt vesentlig, og – som kanskje særlig Høglund utdypet i sted – at en er veldig bevisst på hvordan virkningen er av hvordan en hjelper. Men det er også snakk om de langsiktige tiltakene som er mer strukturelle, mer politiske og rettet mot årsakene.

Jeg stilte noen spørsmål til statsråden 8. mai som ble besvart i en viss grad, men jeg har lyst til å gjenta noe av det, for jeg synes det kunne ha vært utdypet noe. Det var bl.a. en etterlysning av hva de norske posisjonene vil være

«for både akutte og strukturelle tiltak internasjonalt når en nå skal ut og møte det internasjonale samfunnet i flere settinger innen kort tid? For det andre: Hvilke norske tiltak vil en sette i verk som kan bidra til at en kan nå de målene?»

– Det ser ut til at jeg får ubegrenset taletid her, president?

Presidenten: Ja.

Finn Martin Vallersnes (H) [12:31:37]: Ja, det er for så vidt kjærkomment.

Og videre:

«Spørsmålet er om statsråden er enig med Høyre i at landbruksutvikling må prioriteres kraftigere i bi-standsbudsjettet.»

I går, 28. mai, kom det ut en rapport fra FAO i forkant av World Food Security-toppmøtet i neste uke i Roma, som statsråden refererte til – og vi er veldig tilfreds med at han skal være til stede. I rapporten fra i går oppfordrer FAO – også de – til en dobbelttilnærming. For det første, selvfølgelig: å sørge for at utsatte grupper ikke sulter på kort sikt. De definerer en del hva «utsatte grupper» er. For det andre: det å gi en langsiktig løfting av innsatsen for et styrket landbruk for å motvirke høye og fluktuerende priser.

Så kan en spørre: Hva er løfting av landbruket på lengre sikt? Flere har vært inne på det, også statsråden. Det er klart at det er mange ting som skal til. Det ene er arealer. Vi har vært inne på det tidligere, i forrige debatt, at arealer som kan tas i bruk, finnes det rikelig tilgang på i verden hvis det legges opp til en riktig stimuleringspolitikk. Det er snakk om irrigasjon, teknologi, tilpassede og sykdomsresistente frøsorter, gjødseltilgang, adgang til lokale, regionale og internasjonale markeder. Vi må vel se i øynene at før en kan komme inn på det internasjonale markedet, må en ha bygd seg opp en erfaring og en kompetanse kvalitet lokalt, så regionalt, og så kan en komme videre ut. Det er klart, det er kanskje en vanskelig avgrensning hvor mye og hvilke typer proteksjonistiske tiltak en skal akseptere i u-land som er i en utviklingsfase hvor de utvikler seg fra lokalt til globalt marked, men her tror jeg en må være villig til å se noe fleksibelt på det, så lenge det går i den riktige retningen. Det er også snakk om infrastruktur for å få varene til og fra, som statsråden var inne på.

Jeg står jo da igjen med spørsmålet om hva Regjeringen vil bidra med i Roma i neste uke. Statsråden har vært inne på at han vil bidra godt med gode analyser, men jeg etterlyser kanskje noe mer med hensyn til tiltakene som en fra norsk side kan tenke seg både å foreslå og å være med på. Og fremfor alt: Spørsmålet er om Regjeringen vil følge opp dette som et prioritert innsatsområde i kommende utviklings-/bistandsbudsjetter.

Så til slutt bare en liten kommentar til dette veldig viktige poenget som Høybråten var inne på, om mandatet til World Food Programme, og som statsråden også kommenterte. Jeg er jo enig i at det må være viktig for det første å utvikle mandater, men også å se det i sammenheng med hva de andre organisasjonene har av oppgaver. Vi har alt-

for mange eksempler på, som statsråden nevnte, at det er overlapping, og at en går litt i andres bed – og det er i hvert fall ineffektivt. Så her trengs det en koordinering. I det minste må en vel kunne forvente at den delen av FN-reformen som nå dreier seg om «One UN at country level», må kunne håndtere dette i de enkelte tilfellene på landnivå.

Ågot Valle (SV) [12:35:32]: Jeg synes at både interpellanten og statsråden hadde veldig viktige og interessante innlegg som belyser et viktig spørsmål. Også det faktum at det er andre gangen på kort tid vi har denne debatten, viser at det er et engasjement i denne salen. Og det trengs virkelig et engasjement for verdens fattige, for det er jo de fattigste som først og fremst blir rammet av matvarekrisa.

Det at det er engasjement, viser jo også at FAO-møtet får en større betydning enn det var tenkt å få. Det at FNs generalsekretær har satt ned en arbeidsgruppe for å se på matvarekrisa, understreker jo behovet for engasjement.

Situasjonen for de minst 850 millioner som er kronisk underernærte, og som møter de økende matvareprisene, er alvorlig. Nå hører vi altså at nye 100 millioner står i fare for å få livet forringet på grunn av matmangel. Som flere har vært inne på: Resultatet ser vi. Det er sosial uro, det er opptøyer og tap av muligheter fordi denne matvareman- gelen og sult først og fremst – eller særlig – rammer barn hardt. Interpellanten var jo inne på at vi kan se for oss en utvikling der flere barn blir tatt ut av skolen fordi foreldrene ikke har råd til å sende dem dit, eller fordi barna må gjøre andre ting, og Marit Nybakk var inne på dette med at det truer muligheten til å nå tusenårsmålene.

Så er det, som mange har sagt, og som vi understreket i forrige diskusjon, mange årsaker til matvarekrisa. Derfor må det flere løsninger til. En viktig årsak, som også vises ved at det nå er mindre matvarelagre, er at det har vært spekulasjon i matvareprisen. En annen årsak er monopolisering av handel med mat til noen få, multinasjonale konsern. Det har fått for liten oppmerksomhet i debatten, synes jeg. Videre: subsidiering av bruk av landbruksareal til produksjon av biodrivstoff, og at det er en sammenheng mellom klimaendringene og matvarekrisa.

Så vil jeg si litt om jordbruk. Da komiteen var på besøk i Verdensbanken, møtte vi Norges representant der, som også var styremedlem i Verdensbanken. Han var veldig tydelig på at jordbruk over lang tid var blitt nedprioritert i Verdensbankens arbeid. Det var ikke minst på grunn av press fra Vesten at det hadde skjedd. Så vi må nok erkjenne at landbruksutvikling heller ikke er blitt tatt nok på alvor i Norges utviklingspolitikk. Men det har altså vært en trend, og det at en nå ser på dette på nytt, viser jo at det er mulig å snu den trenden

Jordbruket har stor betydning for matvaresikkerhet i mange fattige land, og, som også andre har vært inne på: Den afrikanske bonden er som regel en kvinne. Sånn sett kunne vi løftet mye av det vi sa i den forrige debatten, inn i denne debatten. Mat er blitt en del av den internasjonale handelen på lik linje med andre varer, og resultatet ser vi. Siden 1980-tallet har de 50 fattigste landene og utviklingslandene som gruppe gått fra å være netto matekspor-

tører til netto matimportører. Dermed har utviklingslandene i minkende grad evnet å verne om egen matproduksjon. Jeg fortalte i forrige debatt om Ghana, som har gått fra å ha en stor kylling- og tomatproduksjon til å måtte importere de samme varene. Det var ikke minst på grunn av to ting, nemlig kravet fra Bretton Woods-institusjonene om å slutte å subsidiere bl.a. gjødsel og dumping av subsidierte matvarer fra EU og USA.

Jeg vil da framheve at vi kanskje bør ta opp igjen det gamle kravet fra 1974 om at retten til produksjon for egen befolkning også betyr politisk handlingsrom. Og så vil jeg framheve retten til vann som en menneskerettighet og sammenhengen mellom fred, konflikt, krig og matvareproduksjon.

Line Henriette Holten Hjemdal (KrF) [12:40:56]: Aller først har jeg lyst til å takke interpellanten, som setter denne viktige saken på dagsordenen.

Om lag 1 milliard mennesker lever i ekstrem fattigdom i verden i dag, og tre fjerdedeler av dem lever og arbeider på landsbygda i utviklingsland. Over halvparten av de ekstremt fattige er avhengig av jordbruk og gårdsarbeid for sitt livsutkomme. I de fattigste landene livnærer nærmere 70 pst. seg av primærnæringene – det vil i hovedsak si landbruk.

Produksjon, videreforedling, transport og salg av landbruksprodukter utgjør ofte det viktigste grunnlaget både for lønnet arbeid og for den uformelle sektoren. Dessverre har satsingen på landbruket de siste tiårene vært synkende i mange u-land, og mange av industrilandenes bistand også. Dette har hatt negative konsekvenser på en rekke områder. Neglisjering av landbruket har konsekvenser for både sysselsetting og matsikkerhet. Mens den totale matvareproduksjonen generelt har steget i verden de siste drøye 20 årene, har produksjonen pr. innbygger sunket i Afrika – som statsråden var inne på i sitt svarinnlegg til dagens interpellant. Statsråden sa også at dette vil være noe av hans budskap når han reiser til Roma i neste uke. Han sa at det er behov for en drastisk endring av landbruket i Afrika, for uten en kraftig satsing på landbruket i fattige land er det vanskelig å se noen langsiktige løsninger på matvarekrisen.

Det internasjonale fond for landbruksutvikling har konkludert med at fattigdomsbekjempelse ikke kan lykkes uten at man fokuserer på tiltak på landsbygda.

For å snu den negative trenden la Bondevik II-regjeringen fram en handlingsplan for landbruksutvikling i utviklingslandene. Denne handlingsplanen satte støtten til landbrukssektoren inn i en helhetlig sammenheng, med vekt på politiske reformer, næringsutvikling, produktkvalitet, lokale markeder, eksport, rettigheter og miljø – eller som statsråden sier det: Vi må se alt som skjer rundt landbruket, i sammenheng, om det er havner eller veier. Ja – og derfor har jo en enstemmig utenrikskomite ved flere anledninger etterlyst en mer aktiv oppfølging av denne handlingsplanen. For man er vel enig om det totale bildet, men dessverre kanskje ikke helt om virkemidlene.

Min utfordring til statsråden i denne debatten er: Hva kan statsråden si om oppfølgingen til nå av denne hand-

lingsplanen? Har bistanden til landbrukssektoren økt, eller er den svekket de siste årene? Men kanskje enda viktigere: Hva vil oppfølgingen være videre? Kan vi nå få et løfte om at landbruksbistanden vil bli økt i forbindelse med den matvarekrisen vi ser er på trappene?

I dag har SFT lagt fram sin anbefaling om omsetningskrav til biodrivstoff. Både interpellanten og statsråden peker på at de rike landenes klimagassutslipp medvirker til tørke og en svikt i matproduksjonen. Statsråden sier i en pressemelding i dag at han vil sette seg inn i høringsinstansenes anbefalinger, også SFTs anbefaling, og han sier i dagens debatt at han også vil ha dialog med oss avtalepartnere.

Fra Kristelig Folkepartis side vil jeg allerede nå understreke at det er viktig at vi får etablert en pålitelig sertifiseringsordning som kan dokumentere at biodrivstoffet som selges i Norge, har en klimanytte på minimum 50 pst., at det ikke medfører tap av biologisk mangfold, og at det ikke medfører tap av regnskog, våtmarker eller vernede områder.

SFT peker i dag på samarbeid med EU. Ja, det er ikke tvil om at EU kanskje ligger foran oss her, men det er heller ikke tvil om at det er sterke næringsinteresser som vil ha innflytelse på disse tingene i EU. Jeg må bekjentgjøre at jeg ikke er helt sikker på at hensyn til miljø og matvarepriser vil være det avgjørende når EU setter sine rammer for disse ulike direktivene. For Kristelig Folkeparti er dette helt avgjørende viktig, for vi kan ikke være med på en politikk som ikke tar miljøhensyn – det gjelder også biodrivstoffpolitikken.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:46:18]: Jeg vil også takke representanten Høybråten for initiativet, og følge opp det representanten Vallersnes har tatt opp. Det er prisverdig, og jeg er veldig glad for at opposisjonen er aktiv på dette feltet, for det gjør at vi kan få et tverrpolitisk fokus og en større grad av enighet.

Faktum er, som representanten Høybråten sier, at langt flere trues av fattigdom og sult. Årsakene er sammensatte. Det er en uhyre krevende situasjon. Det er ikke noen enkle løsninger. Noe kan politisk gjøres, noe kan økonomisk gjøres, men det er også lange strukturer som er avgjørende for hva som skjer. Vi er enige om årsaksforholdet knyttet til klimaendringer. Vi er enige om spisevanene. Spisevanene er i andre land, som i Norge, fra poteter til indrefilet – bare at i Norge er det mer ekstremt. Noen av oss er vant til å spise opp det som ligger på tallerkenen når vi forsyner oss sjøl – vi kan vel en gang kanskje også bli moderne i Norge. Det er også mulighet til å gå i seg sjøl. Vi er inne på at det går fra grøt til oppdrettslaks, det går fra sauekjøtt til kylling.

Vi vet sammenhengen om de økte energiprisene. Økte priser på lagerolje gir også muligheter til økte priser på bioolje, med de naturlige markedsmessige konsekvenser det har. Vi har også en politisk ideologi over ganske mange år som jeg fra mitt ståsted vil påstå er medvirkende til den situasjonen vi er oppe i, en ideologi som er basert på at friest mulig flyt – markedets funksjonalitet – skal ordne opp også på området mat.

Det skjer jo en gryende erkjennelse av at dette kanskje ikke er tilfellet. Jeg hørte med interesse på representanten Høglund, som sa at matvareprisene nå er på et nivå som er for høyt for mange. Det er jeg glad for å høre. Det viser at det er begrensninger i markedsmekanismen på matvareområdet også i Fremskrittspartiets leir. Det er godt å høre at det skjer ting.

Norges rolle når det gjelder matvaresikkerhet: Soria Moria-erklæringen sier at alle land har rett til en politikk som kan sikre nasjonal matproduksjon til nasjonalt forbruk, eller sagt på en annen måte: En må følge den internasjonalt aksepterte hovedlinjen som ethvert land forsøker å følge opp, nemlig å sikre nok matproduksjon for egne innbyggere.

Norge har et ansvar her. Vi må i minst mulig grad gjøre oss avhengig av andre. Og bare til orientering kan jeg nevne at vår import av mjøl fra omverdenen har vel neppe vært høyere enn det den er i år. Den er på over 2 millioner dekar, hvis vi skulle brukt norsk jord til det. Og hele økningen i den norske kjøttproduksjonen skjer på importert mjøl. Det er også et tankekors. Matvaresikkerhet knyttet til beredskapslager har vært nevnt her. I Norge hadde vi beredskapslager, i sin spede begynnelse, fra 1810 til 1996. I 1996 ble det «cashed» ut av staten, den tok inntektene. Nå har vi et forretningsmessig lager på 15 dager, som er svært lite å være rustet med når vi er på det laveste produksjonsmessig.

Så til de etiske holdninger i saken. Det burde være slik at i Norge er det ikke etisk sett akseptabelt å ha mat på tanken. Vi har alle muligheter til å framskaffe en teknologi slik at vi kan stå for den produksjonen som er i henhold til de ønsker vi har om innblanding av biodiesel, og at vi kan stå for den produksjonen basert på annen generasjons biodrivstoff. Jeg er veldig glad for Regjeringas holdning her, at det i hvert fall ikke skal produseres mat på tanken i Norge.

Så til jordbruksbistanden og revitalisering av økt jordbruksbistand fra Norge. Stortinget har ved flere anledninger understreket viktigheten av en handlingsplan for jordbruksbistand, og det haster mer enn noen gang. Sjøl blir jeg urolig når sterke støttespillere på den rød-grønne sida i stadig sterkere ordelag etterlyser handling på dette området. Innholdet i handlingsplanen er ikke minst viktig. Erfaringene fra 1974 er at dette er noe langt mer enn kunstgjødsel. Det er et spørsmål om å se det sosiale samfunn i en helhet, bruke lokale ressurser, se at jord er bruk av jord, innvinning av solenergi, ha den store forståelsen inne hvor kunstgjødsel da blir et viktig supplement. Men det er ikke kunstgjødsel som i seg sjøl er løsningen.

Anne Margrethe Larsen (V) [12:51:40]: Jeg vil også benytte anledningen til å takke interpellanten for å ha tatt opp dette viktige og svært aktuelle spørsmålet. Det gjør et sterkt inntrykk når FN advarer om at matvareprisene kan føre til sult, krig og flyktningstrømmer i verden. Jeg er spesielt bekymret for de områdene i verden der barn lever med kronisk underernæring.

Jeg mener vi her står overfor et stort og sammensatt problem. Det er sammensatt fordi mange forhold kan bidra til å drive matprisene oppover, og fordi vi har å gjøre med

både akutte og mer langsiktige forhold. Det har flere andre også nevnt i denne debatten.

Interpellanten peker i sitt spørsmål på de rike lands klimagassutslipp. De medvirker til en global oppvarming, som gir tørke og sviktende matproduksjon. I Australia – som også statsråden nevnte – har problemet med sviktende matproduksjon inntruffet med stor styrke etter mange års tørke. Også i Afrika og Asia er det mange steder problemer med tørke eller flom. Mye tyder på at klimaendringer og ekstremvær vil bli mer hyppig i framtiden, og at dette vil gjøre det vanskeligere å brødfø en voksende befolkning. Verdens befolkning var på 2,5 milliarder i 1950, mens tallet forventes å flate ut til om lag 10 milliarder i 2050. Dette gjør at det i framtiden vil bli mange flere munnar å mette.

Det hører med å nevne at utviklingen mot en høyere levestandard i utviklingsland medfører et større forbruk av mat, noe også andre har nevnt. Samtidig skjer det en vridning fra konsum av vegetabilsk mat til konsum av kjøtt. For eksempel spiste en kineser 20 kg kjøtt i 1985, mens han i 2007 spiste 50 kg. Forbruket av kjøtt forventes å øke i raskt tempo – i Kina som i mange andre land. Som vi vet, kreves det atskillig større arealer for å produsere kjøtt enn for å produsere samme mengde vegetabilsk føde. Men vi behøver ikke å se helt til Kina. I Norge krever produksjonen av fôr til oppdrettsfisk fire ganger så mye proteiner som det vi får ut av den fisken vi spiser.

Jeg har også lyst til å nevne at matvarer brukes til å lage biodrivstoff. Dette er problematisk hvis det gjøres i stor skala, da vi vet at én full tank med biodrivstoff tilsvarer én persons forbruk av korn i ett år. Allerede i dag ser vi at det i enkelte land er en arealkonflikt når det gjelder dyrking av mat og dyrking av f.eks. sukker, mais og soya til drivstoff. I tillegg kan nevnes at det foregår en omfattende spekulasjon knyttet til omsetning av matråvarer. Partier av matråvarer holdes tilbake for å drive opp prisene og øke fortjenesten.

Alt dette er forhold som bidrar til å drive prisene på mat opp, noe som vil gjøre det vanskeligere å brødfø en raskt voksende befolkning. Listen kan gjøres mye lengre. Det er derfor vanskelig å se én enkelt løsning på et så stort og sammensatt problem.

Vi har i mange fattige land allerede sett opptøyer på grunn av høye matvarepriser. Problemet er imidlertid også av mer langsiktig karakter. Selv om vi skulle klare å løse de aktuelle problemene vi ser i dag, vil disse problemene høyst sannsynlig oppstå igjen. Når en rekke forhold bidrar til å gjøre det vanskeligere å produsere mat, og verdens befolkning øker så raskt som den gjør, vil vi trolig se mer av sultkatastrofer i framtiden. Derfor er også retten til rent vann helt avgjørende i denne situasjonen.

Jeg forstår godt begrunnelsen for interpellantens spørsmål om mulige ekstraordinære tiltak. Men samtidig vil jeg understreke at problemet vi står overfor, er stort og sammensatt. Det krever at vi bidrar til å finne fram til brede internasjonale løsninger, f.eks. på møtet i Roma i neste uke. En bør her skille mellom de akutte problemene vi står overfor i dag, og de mer langsiktige som ventes å oppstå. Det førstnevnte krever en håndsrekning til sultende men-

nesker, mens det sistnevnte krever en mer strukturell tilnærming. Jeg er glad for at statsråden i sitt svar til interpellanten i dag har nevnt mange ulike og gode tiltak og former for akutt og langsiktig hjelp.

Til slutt: Norge som en liten, rik og velfødd nasjon har her helt opplagt et ansvar.

Anette Trettebergstuen (A) [12:56:45]: Den debatten vi har her i dag, minner meg om en debatt vi hadde på Hedmarken på 1990-tallet, da det skulle bygges golfbane på dyrket mark i Stange. Det var selvfølgelig en stor lokal krangel om det. Vi som da var unge AUF-ere, syntes det var forkastelig at det skulle bygges golfbane på noe av den beste matjorda som finnes i verden. Vi argumenterte mot dette og for lokal matforsyning. Vi skisserte også opp mulige tilfeller av global matvarekrise og viktigheten av lokal matproduksjon. Nå har ikke akkurat den golfbanen på Stange spesielt mye ansvar når det gjelder den matvarekrisen vi i dag står oppe i, men poenget mitt er at den gangen var ikke dette noe man diskuterte – det var ikke noe man hadde i tankene. Hadde man diskutert det den gangen slik vi diskuterer det her i dag, hadde man kanskje unngått den krisen vi nå står i, og som vi på mange måter kan kalle en slags stille tsunami.

Vi er vant til å se bilder som viser sult og nød som har sin årsak i veldig enkle og lokaliserbare faktorer – som f.eks. krig og konflikt, akutt tørke eller feilslåtte avlinger – i avgrensede områder i de minst utviklede landene. Og vi er vant til at det rammer hardt dem i verden som allerede lever på marginene. Den matvarekrisen vi nå står oppe i, er helt annerledes. Den kommer av en hel rekke faktorer – jeg skal ikke nevne alle, de har blitt nevnt flere ganger i dag. Alle disse faktorene samlet spiller en rolle. Konsekvensen er økte priser, som igjen betyr dårligere ernæring for store masser av folk over store deler av verden – mens andre sitter og tjener på det.

Nå ser vi over hele verden voldelige protester mot prisøkningene. Vi ser det i demokratier. Vi ser at det rammer annerledes, og at det rammer flere. Middelklassen i fattige land kutter nå ned på f.eks. helseutgifter. Og de kutter f.eks. ut kjøtt, slik at de i hvert fall kan fortsette å spise tre måltider om dagen. Og de som lever i kanskje det høyeste sjiktet av de fattigste, tar f.eks. barna ut av skolen og kutter ned på grønnsaker, slik at de fortsatt kan spise ris og kjøtt hver dag. De fattigste, de som defineres å leve på 1 dollar om dagen – som skulle bety 1 milliard mennesker – kutter ut kjøtt, grønnsaker og ett eller to måltider, slik at de i hvert fall kan spise en bolle med ris hver dag. Og de som lever på mindre enn dette, ser selvfølgelig sulten i øynene.

Det er alvorlig det som også har blitt nevnt tidligere i dag, at ca. 100 millioner mennesker står i fare for å falle tilbake til fattigdomsnivå når matvareprisene nå stiger, noe også interpellanten Høybråten nevnte. Vi står altså i fare for å ødelegge mye av det arbeidet som de siste ti årene har blitt gjort i mange land for nettopp å få folk ut av fattigdom. Det er selvfølgelig behov for strakstiltak og umiddelbar hjelp, men det er også behov for å se på hvordan de større strukturene kan endres for å unngå tilstander som

dem vi nå ser, for å skjønne hvordan dette kunne skje, og for å hindre at det skjer igjen.

Det gir oss et signal om at vi må investere mer i landbruksutvikling i utviklingsland, for å sikre økt grad av selvforsyning, global matsikkerhet og økonomisk vekst. Vi må se på den globale handelspolitikken. Vi må gi bønder i fattige land både tilgang til og penger til frø og gjødsel i håp om å øke kvaliteten og produksjonen. De bøndene som lever i de områdene som er og som kommer til å være mest utsatt for konsekvensene av klimaendringene, som f.eks. tørke og flom, må få hjelp til å sikre framtidige avlinger mot nettopp tørke, flom og andre naturkatastrofer.

Så er debatten om biobrenselets ansvar for matvarekrisen sterkt overdrevet. Biobrensel har kanskje mellom 8 og 10 pst. av skylden for den matvarekrisen vi har nå. Det er altså ikke årsaken til den, men én av mange faktorer. Annen generasjons biodrivstoff er også en løsning på dette.

Matvarekrisen er akutt, men samtidig er den et varsel om hva som vil fortsette å komme dersom vi ikke tar tak i det store bildet – handelsstrukturer og økonomiske strukturer. Samtidig er det en avsporing å si at det er mangel på mat i verden som helhet – det er feil. Det er fordelingen som er feil. Det viser det faktum at for første gang i historien har nå antallet overvektige mennesker oversteget antallet underernærte og sultrammede mennesker.

Til slutt vil jeg slutte meg til det representanten Nybakk sa som avslutning på sitt innlegg, om at i bunn og grunn handler dette om grunnleggende strukturer, langsiktig utvikling, økonomiske strukturer og en helhetlig politikk for en mer rettferdig fordeling i verden.

Marianne Marthinsen (A) [13:02:07]: Jeg vil først, som alle andre her, gi stor honnør til interpellanten for å ha tatt opp en viktig problemstilling. Vi hadde en god og nyansert debatt om dette tidligere denne måneden, men det er fint å få en mulighet til å diskutere hva vi skal gjøre med matvarekrisen, uten at det blir partsinnlegg for eller mot biodrivstoff.

Jeg synes det er bra at interpellanten fokuserer på at de rike lands klimagassutslipp medvirker til tørke og sviktede matproduksjon. Vi er i en situasjon hvor en halvering av matvareproduksjonen i Afrika som en direkte følge av klimaendringene er et aktuelt scenario. 20–30 pst. av verdens arter er truet som følge av klimaendringene. Det er klart at det gjør noe med vår evne til å produsere mat. Det krever at alle gode virkemidler tas i bruk for å få klimagassutslippene ned. Godt biodrivstoff vil bidra til en løsning, mens dårlig biodrivstoff i verste fall kan bli en del av problemet.

Når det er sagt, må jeg si at det er svært viktig å være klar over at det ikke er mangel på jordbruksarealer som er årsaken til krisen vi står oppe i. Enorme jordbruksarealer ligger brakk, bl.a. som en følge av dumping. Afrika har et potensial for en fem–tiddobling av sin jordbruksproduksjon.

I debatten om biodrivstoff snakket miljø- og utviklingsministeren om en grønn revolusjon. Det er en veldig riktig måte å tenke på, tror jeg. Jeg mener veldig sterkt at vi ikke kan nekte bønder og land å finne en vei ut av fat-

tigdommen ved å produsere biodrivstoff, som konkurrerer med olje når det gjelder pris – noe helt annet enn å produsere mat. Vi må rett og slett dyrke mer, både mat og biodrivstoff av den gode typen, som har klimaeffekt.

Så mener jeg også at det er veldig viktig å ha med seg at mange har vært opptatt av den motsatte problemstillingen – at matvareprisene over lang tid har vært kunstig lave. Bønder har ikke fått ordentlig betalt for sine avlinger, de har ikke høstet inn, de har ikke sådd, fordi det ikke har vært samsvar mellom produksjonskostnadene og prisen på mat. Vi skal huske på at to tredjedeler av verdens fattige er bønder. Matvarekrisen er derfor i veldig stor grad et urbant problem – fattige folk i byer.

Fattigdomsbekjempelse kan ikke skje ved at matvareprisene skal være for lave. Det blir en feil måte å drive fattigdomsbekjempelse på. Men befolkningen må gjennom utvikling, teknologioverføring, demokratisering og utdanning – alt dette som vi jobber med i utviklingspolitikken – settes i stand til å betale det det koster å produsere mat.

Representanten Høglund pekte på proteksjonistisk politikk som årsak til fattigdom. Dette kan veldig fort bli en polemikk for eller imot frihandel, og det bør vi kanskje unngå. Men vi må passe oss for å havne i en situasjon hvor u-landene blir henvist til å produsere og eksportere *bare* mat, som er en sektor uten særlig teknologisk utvikling og mulighet for vekst, mens vi driver med nanoteknologi og high tech-produksjon og raser ifra på alle måter. Nøkkelen til vekst ligger i teknologisk utvikling. Da må en faktisk ha produksjon i de sektorene hvor den teknologiske utviklingen foregår.

Vi trenger en grønn revolusjon på alle måter når så store landbruksarealer ligger brakk. Det kan bety et mer effektivt og mer moderne landbruk i Afrika. Når f.eks. Mosambik bare bruker en femtedel av sitt jordbruksareal, sier det noe om potensialet som ligger der. Det er helt åpenbart at mer av den dyrkbare jorden må tas i bruk. Men det betyr også at vi må opprettholde matvareproduksjonen i Vesten. Det vil bli feilslått som fattigdomsbekjempelse hvis vi ender i en situasjon hvor verden nærmest har en arbeidsdeling – hvor u-landene tar seg av matvareproduksjonen, mens vi driver med andre ting. Jeg er opptatt av at vi må være veldig bevisste på at matvarekrisen ikke fører til en strategi som innebærer at Afrika bare skal produsere mat – *bare* det. Det er også et perspektiv å ta med seg inn i dette.

Dagfinn Høybråten (KrF) [13:07:00]: Jeg synes dette har vært en debatt som viser Stortinget på sitt beste. Stortinget evner å ta de små debattene, om de små spørsmålene – det er det ingen som er i tvil om – men at Stortinget også evner å ta de store spørsmålene, og de store spørsmålene som vi er delaktig i, er viktig. Det har vi gjort i dag.

Jeg takker mine kolleger for et bredt og solid engasjement. Vi kan konstatere at vi er enige om de store linjene i denne viktige avveiningen mellom klimapolitikk og fattigdomspolitik. Det er andre avveininger mellom klimapolitikk og fattigdomspolitik hvor vi ikke er fullt så enige – det kommer vi tilbake til i revidert nasjonalbud-

sjet. Det handler om hvorvidt vi skal bruke av bistandsrammen til å bøte på skadene som rike land har påført klimaet gjennom regnskogsmidler. Det skal jeg la ligge i denne sammenheng.

Det vi er enige om i denne debatten, er at vi trenger en fokusering både på akutthjelp og på reformer, både på penger og på politikk. Vi er enige om at vi trenger en bærekraftig biodrivstoffpolitikk med vekt på en sertifisering som har autoritet langt utover Norges grenser, men som først og fremst er styrt av hensynet til miljøet og av hensynet til verdens befolkning som lever i fattigdom, og ikke først og fremst ut fra næringsinteresser.

Vi er også enige om at det er viktig å legge trykk på utviklingen av neste generasjons biodrivstoffprodukter, som representanten Lundteigen i sitt innlegg var inne på, også har sammenheng med hvordan vi bruker arealene, og hvordan vi bygger opp matvaresikkerheten. Maten skal på tallerkenen, ikke på tanken.

En offensiv landbrukssatsing er det ingen tvil om at et samlet storting ønsker. Det er blitt bekreftet i denne debatten. Jeg registrerer at Stortinget er utålmodig med Regjeringen, og utålmodigheten strekker seg langt inn i regjeringspartienes egne rekker. Det synes jeg er bra. Stortinget forventer en oppfølging av handlingsplanen på dette området.

Jeg aner nok en viss uenighet om ambisjonsnivået i forhold til de dimensjonene som vi har snakket om i dag. Jeg vil si at alvoret som ligger i Norges ansvar her, handler om at vi er profitører i denne sammenheng; indirekte profiterer vi på den situasjonen som her er oppstått. Vi bør derfor være i fremste rekke når det gjelder å møte den dype menneskelige tragedie som ligger i matvarekrisen.

Statsråd Erik Solheim [13:10:22]: Jeg er enig med Dagfinn Høybråten i at denne debatten viser Stortinget på sitt beste. La meg bare kort kommentere noen bidrag.

Jeg er enig med Marianne Marthinsen i at vi ikke må kaste barnet ut med badevannet, men at vi fastholder at biodrivstoff er en god idé – det er f.eks. den eneste idé som så langt er produsert med tanke på hvordan man skal kunne redusere utslippene fra flytrafikk, hvor det ikke finnes noe alternativ, som det jo kan tenkes når det gjelder bil. Det er en god idé, men vi må sette rammene for hvordan det skal kunne videreutvikles.

Til Line Henriette Holten Hjemdal: Vi vil komme tilbake til hvordan dialogen mellom regjering og opposisjon skal foregå om biodrivstoff. Ingen beslutning vil bli tatt før en slik dialog.

Jeg er enig med Per Olaf Lundteigen i at vi trenger et mye videre perspektiv på debatten. Vi er også enige om at det slett ikke er så dumt å ta med seg inn i en ny tid det man kan kalle mors og bestemors parole: Spis opp maten din, gutt! – selv om jeg har store problemer med å få mine barn til å praktisere den, det skal jeg innrømme.

Jeg er mye enig i – ikke 100 pst., nødvendigvis – Morten Høglunds vektlegging av tollbarrierer som et problem. Ikke minst er det et gigantisk problem med tanke på Kina, en stat med 1,4 milliarder mennesker, og Afrika, med 700–800 millioner mennesker og 55 til

dels meget svake stater og med veldig liten handel på tvers.

Jeg tror også det er en veldig tung internasjonal erfaring at det man kan kalle «senterpartibønder» er den mest effektive form for landbruksproduksjon. Med det mener jeg at større og mellomstore selveiende bønder koblet opp mot et marked skaper nesten overalt og nesten alltid en helt annen produksjon enn føydallandbruk, enn store plantasjelandbruk, eller bittesmåskalalandbruk som ikke er koblet opp mot et marked. Det var hyllesten for i dag til vår partner i Regjeringen.

Så til slutt: Jeg har litt problemer med å forstå den enorme troen på norske handlingsplaner versus en fokusering på norske fortrinn: Hva er det Norge kan bidra med internasjonalt når det gjelder politikktutforming og når det gjelder intelligent bruk av våre penger? Hvis vi hadde blitt spurt veldig konkret om hva vi skal gjøre på Roma-toppmøtet, la meg nevne fem ting:

Vi skal bidra til at verdenssamfunnet prøver å utvikle en samlet plan for respons til matvarekrisen, hvor vekten må være utvikling vidt og bredt, ikke snevert fokusert på landbruk, men også på alle de andre sidene.

Vi skal bidra til å sette resolutt fokus på sammenhengen mellom klima og matvarekrise. Dette må løses som et samlet hele.

Vi skal oppmuntre til en afrikansk grønn revolusjon som får til en drastisk økt produktivitet og vekst i produksjonen i Afrika. Det norske fortrinnet i den sammenhengen er kunstgjødsel og Yara. Det betyr ikke at det er det eneste som skal skje, men det partnerskapet er viktig.

Vi skal oppmuntre til et tett samarbeid mellom Verdens Matvareprogram, Verdensbanken, Afrikabanken og de andre FN-organisasjonene som driver på dette området, om en fornuftig arbeidsdeling, slik at vi kan komme med en god samlet respons på denne krisen.

Og til slutt: Vi skal bidra til at verdenssamfunnet utvikler en politikk for hvordan man særlig skal nå de landløse og den fattige delen av befolkningen som er de som hardest vil bli rammet av økte matvarepriser – mens andre jo kan komme til å tjene på det – og hvor kontantoverføringer må være en viktig del av det svaret.

Presidenten: Interpellasjonsdebatten er dermed avsluttet.

Sak nr. 3 [13:13:49]

Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 25/2008 av 14. mars 2008 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EF) nr. 1907/2006 om registrering, vurdering, godkjenning og restriksjoner av kjemikalier (REACH) og etablering av et europeisk kjemikaliebyrå (ECHA), samt direktiv 2006/121/EF om regelverk for kjemikalier (Innst. S. nr. 246 (2007-2008), jf. St.prp. nr. 49 (2007-2008))

Presidenten: Etter ønske fra energi- og miljøkomiteen vil presidenten foreslå at taletiden begrenses til 40 mi-

nutter og fordeles med inntil 5 minutter til hvert parti og inntil 5 minutter til statsråden.

Videre vil presidenten foreslå at det gis anledning til replikkordskifte på inntil fem replikker med svar etter innlegg fra statsråden innenfor den fordelte taletid.

Videre blir det foreslått at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Asmund Kristoffersen (A) [13:15:20] (ordfører for saken): Det er gjort mye både i Norge og i andre land for å redusere risikoen for helse og miljø fra helse- og miljøfarlige kjemikalier.

Vi kjenner godt til hvilke konsekvenser noen kjemikalier kan ha på natur, helse, mennesker og dyr, men det store bildet er at vi vet altfor lite. Vi trenger derfor mye mer kunnskap for å kunne gjøre de riktige valgene og eventuelt innføre forbud. Vi har i dag i bruk flere titalls tusen kjemikalier vi ikke kjenner de helsemessige og miljømessige konsekvensene av. Men det vi vet, er at mange helse- og miljøfarlige stoffer kan føre til uopprettelige og lang-siktige skader. Vi ser f.eks. en stadig økende forekomst av både mindre alvorlige og meget alvorlige sykdommer, bl.a. flere kreftformer. Allergi er et sterkt økende helseproblem som koster både den enkelte og samfunnet svært mye.

Forskere har dokumentert store reduksjoner i fruktbarhet bl.a. på grunn av miljøgiften PCB hos sel, fugler og isbjørn. Dette er et kraftig varsko om at miljøgiftene på global basis åpenbart er en av de største miljøutfordringene vi har. Vi kan selvsagt ikke påstå at all uheldig sykdomsutvikling kommer fra miljøgiftene, for årsakene er mange og sammensatte, men likevel er mange miljøgifter både farlige og skadelige. Vi trenger derfor en kjemikaliepolitikk som er konsistent og forutsigbar, både av hensyn til oss selv og av hensyn til dem som produserer produktene vi omgir oss med og forbruker.

Viktige prinsipper er føre-var-prinsippet, regler om risikohåndtering, regler for overgang fra helse- og miljøfarlige kjemikalier til alternativer med mindre risiko, innføring av forurenser-betaler-prinsippet, forebygging i stedet for å satse på opprydding, retten til å vite m.m. Farlige kjemikalier er derfor en global utfordring.

Saken vi har til behandling i dag, er nettopp et langt og positivt steg på veien. Vi har nå gjennom EU fått på plass et nytt europeisk kjemikalierregelverk, REACH, der hovedelementene er registrering av kjemiske stoffer, evaluering av alle stoffer som er registrert i en viss mengdestørrelse, autorisasjon, dvs. en godkjenningsordning for de farligste stoffene som innebærer at disse ikke skal brukes med mindre det foreligger myndighetsgodkjenning, og videre restriksjonsordninger og etablering av et nytt uavhengig kjemikaliebyrå lagt til Helsinki.

Da er vi ved sakens kjerne i dag, hvor en enstemmig energi- og miljøkomitee tilrår at Stortinget vedtar at vi slutter oss til Regjeringens forslag om at Stortinget samtykker i godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 25/2008 av 14. mars i år om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning nr. 1907/2006 om registrering, vurdering, godkjen-

ning av restriksjoner av kjemikalier, og dessuten etablering av et europeisk kjemikaliebyrå, som nevnt ovenfor plassert i Helsinki, ECHA, samt direktiv 2006/121/EF om regelverk for kjemikalier. Dermed inngår Norge som EØS-land fullt ut i EUs kjemikaliepolitikk.

Det er også viktig at det er et samlet storting som i dag gir sin tilslutning til dette, og jeg har som saksordfører for denne saken bare oppfattet positive signaler om at det vi i dag gjør, er riktig både for den norske befolkningen og for norsk industri. Selv om deltakelse i kjemikaliebyrået, ECHA, innebærer en viss overføring av myndighet til kjemikaliebyrået fordi byrået kan gjøre visse vedtak og fatte beslutninger som kan ha direkte virkning i Norge, anses dette for å være så avgrenset at innlemmelsen i EØS-avtalen ikke krever vedtak i henhold til Grunnloven § 93. Det er også foretatt en konstitusjonell vurdering av dette med en slik konklusjon.

Innstillingen fra energi- og miljøkomiteen er forelagt utenrikskomiteen, som ikke har merknader til denne.

Tord Lien (FrP) [13:20:45]: Jeg synes saksordføreren hadde en både grundig og korrekt redegjørelse for den prosessen som har ledet fram til dagens debatt og dagens innstilling. Han ga oss en god innføring i hvor alvorlig kjemikaliedirektivets virkeområde faktisk er, og jeg skal ikke bruke mye tid på å snakke om det. Jeg gir full tilslutning til saksordføreren på dette felt.

For Fremskrittspartiet har det vært viktig at denne saken ble behandlet så raskt som mulig. Slik jeg har oppfattet det, har det vært bred enighet om at smidighet og tempo i behandlingen av denne saken har vært viktig. Dette handler bl.a. om at preregistreringsperioden for kjemikalier starter allerede førstkommande mandag. Derfor er det viktig at Stortinget nå har gjort den jobben vi har gjort, så raskt under representanten Asmund Kristoffersens ledelse. Jeg håper at også departementet kan videreføre det tempoet vi har holdt i Stortinget, slik at dette regelverket kan tre i kraft så raskt som mulig.

Jeg vil peke på et annet prinsipp som Fremskrittspartiet gir sin fulle tilslutning, og som også komiteen gir sin tilslutning, nemlig at norsk kjemikaliepolitikk i framtiden skal være basert på internasjonale avtaler framfor særnorske lover, regler og bestemmelser. Det betyr selvfølgelig at det kan være riktig, og i mange tilfeller er det helt sikkert det, at norsk kjemikaliepolitikk skal være å slåss for et strengere regelverk internasjonalt, men det er i internasjonale fora denne kampen skal stå – altså ikke slik at man lager særnorske regler som gjør at norsk industri flytter sin virksomhet til land med mindre strenge regler, men at vi tar denne kampen internasjonalt.

Med det gir Fremskrittspartiet sin tilslutning til komiteens innstilling.

Erling Sande (Sp) [13:23:12]: Saksordføreren la tungt inn over oss alvor i temaet som vi diskuterer i dag, nemlig kjemikaliepolitikken. Når vi nå skal fatte vedtak om å ta inn EU sine kjemikalierregler i norsk regelverk, kan det vere god grunn til å starte med å minne kvarandre om korleis reglane, eller forslaget til reglar, har endra seg frå

då kvitboka kom frå EU-kommisjonen i 2001, og fram til i dag.

Krava om at farlege stoff må bytast ut med mindre farlege stoff, om dei finst og kan nyttast til same føremål, har vore eit stridsspørsmål. Det same gjeld spørsmåla om kva som skal kallast eit farleg stoff. I starten av prosessen blei det gjort ei inndeling i fire grupper av stoff:

- stoff som kan føre til kreft
- stoff som skadar arveeigenskapane
- hormonforstyrrende stoff
- stoff som ikkje blir brotne ned i naturen, eller som samlar seg øvst i næringskjeda

I dei reglane vi vedtek i dag, er det berre den siste gruppa av stoff som EU ser på som farleg nok til å krevje utbyting av stoffet dersom det finst betre alternativ for helse og miljø. Dei andre eigenskapane, som hormonforstyrning, kreft og endringar i arveeigenskap, er ikkje lenger så farlege at ein krev utbyting.

Kjemikalieselskapa i EU har dermed i stor grad lukkast med å snu merksemda frå helse og miljø og over til selskapa si konkurransevne og fri flyt over heile EØS-området. Dermed er REACH i dag svært ulik kvitboka frå 2001. Trass i at EU-parlamentet prøvde å skjerpe direktivet, greidde dei det ikkje. Det seier òg litt om kor lite makt ei forsamling som har mange tilhengarar i denne sal, verkeleg har i EU-systemet. Det viser òg kva verdiar unionen prioriterer når dei må velje mellom marknadsliberalisme på den eine sida og folkehelse og miljø på den andre.

Det er likevel bra at EU no får eit omfattande lovverk for registrering, kontroll og godkjenning av kjemiske stoff, men dumt at mange kjemikalier som burde kome under direktivet, ikkje vil inngå i det.

Senterpartiet sitt EU-standpunkt tør vere kjent, òg vår motstand mot EØS. Likevel er og vil Senterpartiet vere eit parti som gjer kva vi kan for å nytte det handlingsrommet som ligg innanfor EØS-avtalen.

Resultata av at vi i regjering trassa EU i spørsmåla om forbod mot såkalla bromerte flammehemmarar for elektriske og elektroniske apparat, var langt meir vellukka enn det ein kunne vente. Noregs forbod kom i 2006, trass i EØS-avtalen. Danmark og EU-parlamentet ynskte å prøve saka for domstolen, og domstolen støtta at EU-kommisjonen ikkje kunne unnta det såkalla deka-BDE frå forbod. Dermed blir desse stoffa forbodne i EE-produkt òg i heile EU.

I proposisjonen legg Regjeringa til grunn at nasjonale reglar kan vidareførast, og at REACH-direktivet på nokre område legg grunnlag for ei skjerping av regelverket gjennom at fleire stoff kjem inn. Senterpartiet meiner at norske styresmakter sitt utgangspunkt må vere at REACH må sjåast på som eit minimumsdirektiv, slik at vi kan fortsetje arbeidet med å setje strengare krav til stoff når våre faglege myndigheiter meiner at felleskrava er for svake. Senterpartiet meiner Regjeringa må arbeide aktivt overfor EU for å få forståing for eit slikt syn. Noreg skal spele ei rolle som dreg det felles regelverket i rett lei. Det norske arbeidet med å få bromerte flammehemmarar inn under regelverket viser nettopp at dette er mogleg.

Sjølv om vi gjerne skulle sett at REACH var så omfat-

tande som det opphavleg var planlagt, er det lagt ned eit stort arbeid i å teste kjemiske stoff. Difor er det òg viktig å bidra i samarbeid i EU til vidare testing. Senterpartiet står difor innstillinga som ein samla komite har lagt fram her i dag.

Statsråd Erik Solheim [13:27:29]: La meg starte med å takke saksordføreren for en grundig gjennomgang av saken, og komiteen for bra arbeid. Når det ikke blir mer debatt her enn det det ser ut til, er det ikke fordi saken ikke er viktig, men fordi det er bred enighet om den. Tvert imot er dette en sak som fortjener stor oppmerksomhet, og som har en stor betydning når det gjelder å beskytte befolkningen både i Norge og i resten av Europa mot helseskadelige stoffer.

Det nye ambisiøse regelverket er et framskritt for Norge. Det gjør at vi blir en del av et større europeisk regelverk og dermed lettere kan beskytte norske forbrukere. Det er et framskritt for Europa ved at det lages et felles regelverk for hele Europa, og har også et stort potensial til å være et framskritt for verden, fordi det er lang erfaring for at når EU regulerer de europeiske markedene, har det også global betydning, ved at produsenter andre steder i verden legger om sin produksjon, fordi det å komme inn på det europeiske markedet er viktig, og de kan da se på sin totale portefølje i den sammenhengen.

Det er bra at vi får gjort dette unna nå, for allerede 1. juni begynner noen av de praktiske forpliktelsene å løpe under REACH. Derfor er det bra at vi er på plass fra starten av. Det mest grunnleggende er selvsagt at REACH innebærer at industrien får bevisbyrden for å vise at produktene deres er trygge. Hittil har myndighetene måttet bevise at produktene var farlige. Ved å snu bevisbyrden på denne måten gir man en langt større beskyttelse til europeiske forbrukere.

La meg bare mot slutten si at vi fra Regjeringens side skal bidra til at Norge står for en nasjonal gjennomføring av REACH. Vi skal også ut fra de enkelte situasjoner som måtte oppstå, se på mulighetene for et eventuelt strengere norsk regelverk, som representanten Sande var inne på. Vi skal samtidig være opptatt av hvordan Norge påvirker den videre utviklingen av Europas regelverk på dette området, og vi skal se på de globale konsekvensene.

Nå ser jeg på talerlisten at neste taler er Europabevegelsens leder. Uten å forutsi akkurat hva vedkommende kommer til å si, vil jeg si at EUs utforming av denne typen europeiske miljøbestemmelser også for en EU-motstander er en av de mest positive sidene ved EU, som har stor både europeisk og global betydning.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Tord Lien (FrP) [13:30:06]: Statsråden var inne på at det er viktig at dette er på plass fra starten av. Starten går i praksis på mandag. EØS-komiteens beslutning om å innlemme REACH i EØS-avtalen vil tre i kraft dagen etter at komiteen har mottatt EFTA-landenes meddelelse. Island har gitt en slik meddelelse. Da er det slik at dette vil tre i kraft dagen etter at de sender en slik melding til

EØS-komiteen. Dette er viktig for norske eksportinteresser.

Da er spørsmålet: Er det slik at statsråden antar at dette regelverket i praksis vil kunne tre i kraft fra 2. juni?

Statsråd Erik Solheim [13:30:53]: Jeg kan ikke her så å si over bordet si nøyaktig når dette vil kunne tre i kraft. Jeg vil bare si at vi skal gjøre hva som overhodet står i vår makt for at dette skal bli iverksatt så fort som mulig. Så skal vi gjerne gå i dialog med bransjeorganisasjonene om hvordan det rent praktisk skal ordnes.

Tord Lien (FrP) [13:31:17]: Jeg benytter sjansen til å ta ordet én gang til, fordi jeg har lest komiteinnstillingen som et klart signal fra et samlet storting om at kjemikaliepolitikken i framtiden skal være basert på internasjonale lover og regler og internasjonale begrensninger.

Jeg setter veldig stor pris på det som statsråden sier om at han vil benytte muligheten til å reise til Europa for å lage et strengere regelverk for kjemikaliebestemmelsene. Det synes jeg han skal gjøre der det er nødvendig av faglige hensyn. Men jeg blir litt skremt når jeg hører de signalene som statsråden kommer med, og som jeg ikke opplever at komiteen gir sin tilslutning til, nemlig at man skal ha et særnorsk regelverk i tillegg til REACH.

Kan statsråden kommentere og bekrefte at norsk kjemikaliepolitikk i framtiden vil være basert på REACH og ikke på særnorske regler?

Statsråd Erik Solheim [13:32:14]: Det finnes ikke fnugg av tvil om at norsk kjemikaliepolitikk vil være basert på REACH. Det ligger jo til grunn her.

Vi vil forsøke å påvirke europeisk kjemikaliepolitikk, ikke til å være så streng som mulig, men så streng som det trengs for å ta vare på Europas forbrukere. Vi vil forsøke å bruke dette som plattform for å påvirke kjemikaliebruken globalt. Det er jo ikke noen tvil om at kjemikaliebruken f.eks. i en del utviklingsland er langt, langt farligere enn den er i Europa. Men dette må ikke bety at vi fraskriver oss enhver mulighet til å gå inn i enkeltsituasjoner hvor beskyttelse av norske forbrukere – i de mest ekstreme tilfeller av deres liv og helse – står på spill, og vurdere dem på et separat grunnlag, uten at jeg nå varsler noen bestemt sak.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til replikk.

Svein Roald Hansen (A) [13:33:19]: Med referanse til statsrådens introduksjon av undertegnede kan det være fristende, siden han sa at selv en EU-motstander mener EU kan gjøre noe godt, å sitere den finske utenriksminister, som sa at det å være imot EU, i grunnen er som å være imot Internett. Det er der. Våre 27 naboland har valgt EU som samarbeidsform. Vi har koblet oss på sammen med Island og Liechtenstein. Vi er en del av det. Man kan selvsagt være imot at Norge skal bli fullverdig medlem – det var kanskje det statsråden egentlig mente.

Det er gledelig at det er en enstemmig komite som anbefaler at denne forordningen tas inn i EØS-avtalen. Det

har vært en viss debatt i Norge også, men den har som vanlig kommet etter at debatten var avsluttet og vedtakene fattet der vedtak blir fattet i slike saker. Da er det litt sent å diskutere realitetene. Men det er også gledelig å se at den skepsis som det fra en del hold ble gitt uttrykk for etter at REACH var vedtatt i EUs organer, er blitt borte når man arbeidet seg gjennom innholdet og realitetene. Det nye regelverket medfører altså et styrket beskyttelsesnivå for helse og miljø også i Norge.

Men et enda viktigere perspektiv er jo at et slikt felles regelverk er europeisk og betyr et styrket beskyttelsesnivå i 30 land i Europa. Jeg vil tro at i flere av disse landene – kanskje i et flertall – vil forbedringene være betydelige. Det er en av de store fordelene ved denne type samarbeid, noe jeg förstod på representanten Erling Sande at også Senterpartiet har sett betydningen av. Og som statsråden også pekte på: Når Europa setter en standard, blir det veldig ofte en global standard, fordi det er et viktig marked også for andre aktører. Dette regelverket skal utvikles videre. Medlemslandene kan selv vurdere å prioritere stoffer og foreslå reguleringer på europeisk nivå. Vi blir altså medlemsland i EU-samarbeidet på nok et område. Vi blir med i kjemikaliebyrået, som får sete i Helsingfors. Vi får til og med en plass i styret.

Men når Miljøverndepartementet i proposisjonen skriver at «De avtalte tilpasningstekstene sikrer Norge tilstrekkelig innflytelse og deltakelse under REACH», må det være tillatt å peke på at departementet altså mener det gir tilstrekkelig innflytelse å delta uten å ha stemmerett, for det får vi ikke – heller ikke i dette organet. Jeg synes at det er å være litt smålåtne. At vi har satt oss selv i en situasjon hvor vi ikke får stemmerett selv om vi får delta, er nå én ting, noe annet er at jeg mener at dette ikke er tilstrekkelig når det gjelder innflytelse.

Dette er tross alt et forpliktende internasjonalt samarbeid. Vi gir fra oss suverenitet til et felles organ. At vi må akseptere at vi ikke får delta i avstemningene, gir oss et demokratisk underskudd. Tilfredsstillende er det ikke. Det kan komme avgjørelser i dette byrået hvor det er viktig ikke bare å være en stemme, men hvor det også hadde vært viktig å kunne hatt en stemme å legge i potten, f.eks. for et mer strengt regelverk.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3. (Votering, se side 3442)

Sak nr. 4 [13:36:32]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen, Åge Starheim, Ib Thomsen og Jørund Rytman om endringer i kommunevalgordningen (Innst. S. nr. 241 (2007-2008), jf. Dokument nr. 8:50 (2007-2008))

Svein Roald Hansen (A) [13:37:14]: På vegne av saksordfører, som er på reise med Stortingets president, skal jeg få presentere saken.

Det er viktig at folk har tillit til at valgene i et demo-

krati går skikkelig for seg, enten det er lokalvalg eller stortingsvalg. Resultatet skal gjenspeile velgernes stemmegivning. Det skal ikke være rom for fusk eller manipulasjon verken fra dem som stemmer eller dem som teller.

All erfaring tilsier at velgerne har stor tillit til at valgene i Norge går ordentlig for seg, selv om det vanskelig kan unngås at det oppstår feil her og der, av ulike årsaker. Oppgaven er å utvikle regelverket og gjennomføringen av valgene slik at mulighetene for feil blir minst mulig. Derfor innførte vi f.eks. krav om legitimasjon ved siste lokalvalg, noe som til da hadde vært ansett som unødig fordi det i de fleste valglokaler er oversiktlige forhold og god lokalkunnskap.

De som står bak representantforslaget, begrunner de mange forslagene til endringer i valgloven med at de skal bidra til å redusere mulighetene for valgfusk, bl.a. ved å innføre suspensjonsbestemmelser overfor folkevalgte som forsøker seg på juks og fanteri.

Hva som er den egentlige begrunnelsen for andre av forslagene, f.eks. å begrense stemmeretten ved lokalvalg til EØS-borgere, må vi kanskje tenke oss til selv. Det som oppgis i forslaget, er at man ønsker å begrense stemmeretten til folk som har «opparbeidet seg en grunnleggende demokratiforståelse». Hvorfor man da skal utelukke nær 10 000 amerikanske eller canadiske statsborgere som bor i Norge, fra å stemme ved lokalvalg, framstår som noe pussig. Det samme gjelder indere – fra et land som har 2 500 års demokratisk historie.

En enstemmig komite viser til at det ble gjennomført ganske omfattende endringer i valgloven ved behandlingen av Ot.prp. nr. 45 for 2001-2002. Utgangspunktet var et omfattende og grundig arbeid i Valglovutvalget. Selv om vi hele tiden må ha for øye løpende å kunne justere valgloven ut fra de erfaringene som høstes, ligger de til dels omfattende forslagene fra fremskrittspartirepresentantene langt utenfor rammene for en slik justering.

Regjeringen har også varslet en stortingsmelding om lokaldemokrati våren 2008, hvor valgordningen vil være ett av temaene. Rokkansenteret har i den forbindelse fått i oppdrag å evaluere bl.a. erfaringene med personvalgordningen ved lokalvalgordningen i 2007.

Det er derfor gledelig at en enstemmig komite mener det er naturlig å avvente en bredere gjennomgang av erfaringene med den valgloven vi har, før det vurderes å gjøre endringer, og komiteen anbefaler at det foreliggende forslag vedlegges protokollen.

Komiteen finner på den bakgrunn ikke grunn til å gå nærmere inn på de enkelte forslagene i representantforslaget. Det finner jeg heller ingen grunn til å gjøre i denne debatten.

Per-Willy Amundsen (FrP) [13:40:23]: Fremskrittspartiet synes det er greit at denne saken vedlegges protokollen, i og med at det likevel kommer en stortingsmelding om lokaldemokrati.

Når Fremskrittspartiet ønsket å ta opp en del saker på en del viktige punkter hvor vi ser at vi har utfordringer, var det særlig basert på de erfaringene vi gjorde oss i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2007. Det gjel-

der ikke minst valgfusk. Vi gjorde oss noen erfaringer ved valget i 2007 som tilsier at vi bør klargjøre en del regler innenfor valgloven, og kanskje også skjerpe strafferammen for valgfusk – også muligheten for å suspendere politikere som er mistenkt for valgfusk, i perioden frem til saken er avsluttet.

Forslaget om felles valgdag for henholdsvis stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg er også noe vi vil ta opp på et senere tidspunkt i forbindelse med stortingsmeldingen om lokaldemokrati, og også i andre sammenhenger. Vi ser åpenbart gode grunner for at vi skal gå i den retningen. Politikere fra andre partier, inkludert regjeringspartiene, har tenkt i de samme baner.

Det er riktig at det er en del andre forslag i dette dokumentet som går på stemmerett for innvandrere. Vi har en situasjon i Norge i dag hvor man som innvandrer til Norge automatisk får stemmerett etter en botid på tre år. Fremskrittspartiet mener for det første at det er en merkelig forskjell mellom stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg. Men dernest mener vi også at all den tid vi har store integreringsutfordringer i forbindelse med en del innvandrergupper, er det unaturlig at det er botid alene som skal være avgjørende for stemmeretten ved lokal- og fylkestingsvalg. Det mest naturlige hadde vært – mener Fremskrittspartiet – å knytte det til statsborgerskapet, i likhet med ved stortingsvalg. Dermed har man en klar og fornuftig inndeling som faktisk langt på vei er det vanligste i demokratiske land.

Vi tar også opp problemstillinger når det gjelder kjønnskvotering. Det man ofte opplever som et problem både i forbindelse med nominasjonsprosesser ved lokalvalg og også i tiden etterpå, når posisjoner skal fordeles, er at kvinner må påta seg veldig mange verv og derfor ofte kvier seg for å stå på valgliste. Ofte har det en virkning som er stikk i strid med det som var hensikten med den endringen som i sin tid ble gjort i kommuneloven.

Fremskrittspartiet mener det er helt uholdbart å legge føringer for demokratiet som går på kjønn, etnisitet og seksuell legning – denne type kriterier som i realiteten vil være til hinder for en fri demokratiutøvelse. Vi ser også at dette strekkes lenger, ikke minst så vi at likestillings- og diskrimineringsombudet, Beate Gangås, i forbindelse med valget i 2007 kom med temmelig ekstreme uttalelser, etter mitt skjønn, da hun oppfordret velgerne til å stemme ut hvite, heteroseksuelle menn mellom 40 og 50 år uten nedsatt funksjonsevne. Dette sa hun i Aftenposten den 6. september 2007. Det viser en utvikling som sett fra Fremskrittspartiets ståsted er svært problematisk, fordi man i ønsket om å få til en mest mulig såkalt rettferdig fordeling av politiske verv ut fra disse kriteriene, er villig til å trække på demokratiet. For det er i realiteten det jeg oppfatter at man gjør, dersom man lar den type forhold som seksuell legning, etnisk bakgrunn eller kjønn gå foran den frie demokratiutøvelsen. Hvis det er det man ønsker, kunne man be Statistisk sentralbyrå om å gjennomføre valgene, og så kunne vi trekke oss tilbake og få en statistisk fordeling som måtte være etter likestillingsombudets ønske. Men det er selvfølgelig ikke det vi ser for oss, og det er selvfølgelig ikke det noen av oss ønsker. Derfor må vi trå veldig varsomt når en får

inn denne type bestemmelser i lovverket, som jeg oppfatter åpenbart er til hinder for det frie demokratiet. Det er altså ikke den type klassifisering som går på etnisitet, seksuell legning eller kjønn som skal være avgjørende, men det at man faktisk er engasjert i politikk, at man ønsker å drive med politikk, og at man tror og mener man kan gjøre det til beste for enten land, fylke eller sine respektive kommuner.

Men som sagt: Fremskrittspartiet ser seg fornøyd med at saken i denne sammenhengen vedlegges protokollen. Vi vil forfølge disse temaene ved senere anledninger der det er egnet, særlig i forbindelse med stortingsmeldingen om lokaldemokrati.

Jørund Rytman (FrP) [13:47:54]: Jeg skal ikke gjenta det representanten Amundsen sa, jeg støtter selvfølgelig det fullt ut, men det er to momenter jeg tenkte å supplere med. Selv om jeg er fra Drammen, skal jeg ikke si noe særlig om det som skjedde i valgsaken der.

En ting jeg vil supplere med, som kommunal- og regionalministeren kan ta med seg videre i arbeidet, og som jeg var litt overrasket over, som hun kanskje vet, var at det i forkant av valget i Drammen ble distribuert valginformasjon til husstandene, til dem som skulle stemme. I denne valginformasjonen var det på de to siste sidene informasjon til dem som ikke kan norsk, men som likevel skal stemme. Det jeg stusset over, var at den informasjonen stod på engelsk, tyrkisk, russisk, somali, vietnamsk, arabisk, farsi og urdu, men ikke på en rekke EU-språk som f.eks. spansk, fransk, italiensk, polsk, ungarsk osv. Det kan man i hvert fall ta med i arbeidet videre. For meg kan dette kanskje virke mer som en favorisering av de ikke-vestlige innvandrerne i Norge og i Drammen. Og om vi ikke får flertall for II i vårt forslag, om at valginformasjon på andre språk enn norsk først og fremst skal være på EU-språk, bør vi i hvert fall få en likestilling.

Og videre ber jeg om at man ser nærmere på dette med forsøk på bruk av falske id-kort ved stemmegivning i valglokalene. Jeg fikk en rekke henvendelser fra valgfunksjonærer som faktisk kom til meg og spurte hva man skulle gjøre hvis man oppdaget dette. Det er tydeligvis en mangel på informasjon om hva valgfunksjonærene faktisk skal gjøre hvis man ser dette. Så jeg ber om at man også tar det med i det videre arbeidet.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet, og debatten i sak nr. 4 er avsluttet.

(Votering, se side 3442)

Sak nr. 5 [13:49:59]

Innstilling frå kommunal- og forvaltningskomiteen om pensjonar frå statskassa (Innst. S. nr. 212 (2007-2008), jf. St.prp. nr. 52 (2007-2008))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

(Votering, se side 3442)

Sak nr. 6 [13:50:23]

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om endring i statsbudsjettet 2008 - Nytt operahus (Innst. S. nr. 238 (2007-2008), jf. St.prp. nr. 53 (2007-2008))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.
(Votering, se side 3443)

Etter at det var ringt til votering, uttalte **presidenten:** Stortinget skal nå votere i sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde innstilt:

St.meld. nr. 11 (2007-2008) - På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken - vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: I sak nr. 2 foreligger det ikke noe voteringstema.

Votering i sak nr. 3

Komiteen hadde innstilt:

Stortinget samtykker i godkjenning av EØS- komiteens

beslutning nr. 25/2008 av 14. mars 2008 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EF) nr. 1907/2006 om registrering, vurdering, godkjenning og restriksjoner av kjemikalier (REACH) og etablering av et europeisk kjemikaliebyrå (ECHA), samt direktiv 2006/121/EF om regelverk for kjemikalier.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 4

Komiteen hadde innstilt:

Dokument nr. 8:50 (2007-2008) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen, Åge Starheim, Ib Thomsen og Jørund Rytman om endringer i kommunevalgordningen – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 5

Komiteen hadde innstilt:

Følgjande personer vert gitt mellombels pensjonar frå statskassa:

Opplysningar om søkjaren			Pensjon				
Nr.	Namn	Alder ved avskjeden (for enkjer, noverande alder)	Pensjons-ansiennitet	Vedteke	Brutto	Gitt frå	Merknad
<i>Landbruksdepartementet</i>							
1	Arne Been	68	3	25.05.07	1 895	01.07.07	
<i>Utanriksdepartementet</i>							
2	Jafeth Wakhungu Chibiriri	65	-	05.01.07	1 218	01.01.07	
3	Elena Baronia	66	-	08.02.07	1 491	01.02.07	
4	Karin Novotná	57	-	20.02.07	1 352	01.07.07	
5	Nesria Latreche	52	-	20.02.07	1 426	01.05.07	
6	Zeineb Seyari	53	-	20.02.07	574	01.05.07	
7	Latifa Mahlouti	55	-	20.02.07	719	01.05.07	
8	Ayman Kanawati	60	-	11.04.07	924	01.06.07	
9	Eulogio Segovia	60	-	11.04.07	2 105	01.04.07	
10	Zoraida Gonzales	68	-	21.11.07	2 503	01.01.08	

Votering:

Votering i sak nr. 6

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Komiteen hadde innstilt:

I statsbudsjettet for 2008 blir det gjort følgende endring:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1580	33	Byggeprosjekt utanfor husleigeordninga Vidareføring av byggeprosjekt, kan overførast, v e r t a u k a med frå kr 1 443 600 000 til kr 1 593 600 000	150 000 000

Votering:

Sak nr. 7 [13:58:31]

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Referat

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.
Dermed er dagens kart ferdigbehandlet.
Forlanger noen ordet i henhold til forretningsordenens
§ 37 a før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 13.59.